

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY I MIASTA NISKO na lata 2019-2022

-aktualizacja programu (2015-2018)

**Opracował:
mgr Piotr Błasiak**

Tarnobrzeg, 2019 r.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	s. 4
1.1 Podstawa prawna opracowania.	s. 5
1.2 Uwarunkowania formalno – prawne oraz podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków.	s. 9
1.3 Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy.	s. 21
1.4 Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym	s. 30
2. Cele programu w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.)	s. 49
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Nisko.	s. 50
3.1 Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o najwyższym znaczeniu dla gminy Nisko	s. 50
3.1.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony	s. 51
3.1.2 Zabytki nieruchome gminy Nisko w gminnej ewidencji zabytków.	s. 55
3.1.3. Ogólna charakterystyka zasobu.	s. 55
3.2. Zabytki ruchome.	s. 88
3.3. Zabytki archeologiczne.	s. 89
3.4. Krajobraz kulturowy.	s. 91
4. Zadania.	s. 92

4.1.	Rewaloryzacja układu urbanistycznego miasta Niska.	s. 93
4.2.	Ochrona dziedzictwa kulturowego i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.	s. 96
4.3.	Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charak- teryistycznych dla gminy i obszaru kulturowego, na którym lokalizowana jest gmina.	s. 97
4.4.	Opieka nad zabytkami ruchomymi.	s. 99
4.5.	Opieka wartości niematerialnych.	s. 100
4.6.	Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.	s. 101
4.6.1.	Rozwój turystyki i działania promocyjne.	s. 101
4.6.2.	Działania edukacyjne.	s. 101
5.	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Nisko.	s. 102
6.	Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 103
7.	Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Nisko.	s. 104
7.1.	Źródła krajowe	s. 105
7.2.	Źródła zagraniczne w ramach funduszy strukturalnych	s. 131
7.3.	Źródła zagraniczne pozaunijne	s. 137
Załącznik Nr 1		
	Wykaz zabytków architektury i budownictwa z terenu gminy Nisko.	s. 143
Załącznik Nr 2		
	Spis stanowisk archeologicznych na terenie gminy Nisko.	s. 147
Załącznik Nr 3		
	Spis stanowisk archeologicznych na terenie gminy Nisko, objętych rejestrem gminną ewidencją zabytków.	s. 151

1. WPROWADZENIE

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych akt w planowania gminnego (powinien posłużyć do aktualizacji obowiązującego Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy i miasta Nisko – pkt. Środowisko kulturowe).

Przedmiotem programu jest gmina i miasto Nisko jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji zabytków objętych programem.

Głównym celem jest określenie zadań, jakie powinny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu. Zadania te określone są dla wszystkich obiektów zabytkowych i całości problematyki nad zabytkami dla obszaru całej gminy. Program ma określić pewien stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami – wskazywać zadania konieczne do wykonania, ale też sugerować sposoby ich realizacji.

Głównym założeniem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Program opieki nad zabytkami już z samej definicji w Ustawie jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji, przy czym pierwszy opracowany na cztery lata (2008-2012) był kluczowym dla dalszych programów w tym zakresie, ponieważ oparty był na szerokim rozpoznaniu złożonej problematyki konserwatorskiej.

Niniejszy program stanowi kontynuację opracowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy i Miasta Nisko na lata 2015-2018, przyjętego uchwałą nr XII/82/15 Rady Miejskiej w Nisku z dnia 18 września 2015 roku i opublikowanego w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego z 29 września 2015 roku, poz. 2759.

1.1. Podstawa prawna opracowania.

Niniejsza aktualizacja programu powstała na mocy umowy z dnia 22 maja 2019 roku, zawartej pomiędzy Gminą i Miastem Nisko, reprezentowaną przez Pana mgr inż. Waldemara Ślusarczyka- Burmistrza Gminy i Miasta Nisko a Panem mgr Piotrem Błasiakiem z Tarnobrzega.

Podstawą prawną niniejszego opracowania jest art. 21 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), w którym wprowadzony został obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorzady wojewódzkie, powiatowe i gminne w oparciu o ewidencję oraz wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą jest Gminna Ewidencja Zabytków. Na podstawie art. 87 ust.1 w/w ustawy Wójt Gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Zasadnicze cele sporządzenia programu ujęte zostały w art. 87 ust 2 w/w Ustawy:

- 1) włączenie programów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy

związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie art. 87 ust. 3-5 w/w ustawy Gminny program Opieki nad Zabytkami przyjmuje Rada Gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, po czym program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Wójt Gminy co 2 lata sporządza sprawozdanie, które jest zobligowany przedstawić Radzie Miejskiej w Nisku.

Jednocześnie ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ora z miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust.2 w/w ustawy)

Przy sporządzaniu programu wzięto pod uwagę następujące akty prawne:

- ✓ Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- ✓ ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2019 r. poz. 506)
- ✓ ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska ((tj. Dz.U. z 2019 r. poz. 452)
- ✓ ustawę z dnia 16 października 1991 roku o ochronie przyrody (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.)
- ✓ ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz.U. z 2018 r. poz.2204 z późn. zm.)
- ✓ ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz.U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.)
- ✓ ustawę z dnia 7 lipca 1994 roku – Prawo Budowlane (tj. Dz.U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.)
- ✓ ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.)
- ✓ ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. z 2019 r. poz. 688)
- ✓ ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. z 2019 r. poz.917)

- ✓ ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. z 2018 r. poz. 574)
- ✓ ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. z 2019 poz. 553)
- ✓ ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. 2015 poz.2120)

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- ✓ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
- ✓ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U.2017, poz. 1265)
- ✓ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2017 poz. 1674)
- ✓ dokumenty programowe gminy:
 - Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Nisko, przyjęte przez Gminę uchwałą Rady Miasta Nisko Nr XXII/242/2000 z dnia 24 sierpnia 2000 roku

- I zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Nisko, przyjęta przez Gminę uchwałą Rady Miasta Nisko Nr XLIX/441/10 z dnia 4 października 2010 roku,
 - II zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Nisko, przyjęta przez Gminę uchwałą Rady Miasta Nisko LII/454/10 z dnia 10 listopada 2010 roku,
 - III zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Nisko, przyjęta przez Gminę uchwałą Rady Miasta Nisko XL/315/17 z dnia 26.10.2017r.;
 - IV zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Nisko, przyjęta przez Gminę uchwałą Rady Miasta Nisko VIII/55/2019 z dnia 11.04.2019r.
 - Studium krajobrazu kulturowego Gminy Nisko z 2006 roku
 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy i Miasta Nisko na lata 2014 - 2020, opracowana przez Firmę JKU Konsulting Sp. z o.o. Kraków w 2014 roku
 - Lokalny program rewitalizacji dla Gminy i Miasta Nisko na lata 2016-2022, Nisko 2017
- oraz pozycje o charakterze pomocniczym:
- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 roku,
 - Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz uzupełnienie Strategii na lata 2004-2020.
 - Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007 – 2020, Rzeszów 2006 r.
 - Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego - Perspektywa 2030, stanowiący załącznik do uchwały Nr LIX/930/19 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018r.
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie

Podkarpackim na lata 2018-2021 (załącznik do Uchwały LXI/996/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 24 września 2018 roku)

– Strategia rozwoju Turystyki dla Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020,

- Program rozwoju kultury w województwie podkarpackim na lata 2010 – 2020 (załącznik do Uchwały XLVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 roku),

1. 2. Uwarunkowania formalno – prawne oraz podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP *„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...)*. Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż *obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne.*, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że *...Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)*.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W świetle **ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,

5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto ustawa definiuje m.in.: podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. Bez względu na stan zachowania ochronie i opiece podlegają:

1. Zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - a/ krajobrazami kulturowymi,
 - b/ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c/ dziełami architektury i budownictwa,
 - d/ dziełami budownictwa obronnego,
 - e/ obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami, i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f/ cmentarzami,
 - g/ parkami, ogrodami, i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h/ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
2. Zabytki ruchome, będące w szczególności:
 - a/ dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b/ kolekcjami, stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c/ numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d/ wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i urządzeniami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i

- nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e/ materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (tekst jednolity t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 574),
 - f/ instrumentami muzycznymi,
 - g/ wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h/ przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
3. Zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a/ pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b/ cmentarzyskami,
 - c/ kurhanami,
 - d/ reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art.6.1)

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6.2).

Ustawa określi także sposób i formy ochrony zabytków. Są nimi:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za Pomnik Historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 16 ustawy:

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust, 1.
3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.
4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.
5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związki gmin) na terenie których ten park ma być utworzony.
6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
2. W ... planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
 - 1/ uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
 - 2/ określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do najlepszego stanu,
 - 3/ ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami.

W myśl art. 19 :

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:
 - 1/ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,

- 2/ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - 3/ parków kulturowych.
2. W przypadku, gdy gmina posiada program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w Studium i planie, o których mowa ust. 1,
 3. W Studium i planie, o którym mowa w ust. 1 ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej, obejmujące obszary na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20 stanowi, że projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W art. 21 zapisano, że ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Według art. 22 ust.4 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy m. in.:

- ✓ sporządzenie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- ✓ sporządzenie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, opracowanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku,

Szczegółowo określone obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72. w/w ustawy.

Wzmiankowany wyżej art. 87 ustawy określa obowiązek gminy dotyczący sporządzenia i uchwalenia gminnego programu opieki nad zabytkami:

- ✓ program powinien być opracowany na okres 4 lat,
- ✓ program służy celom określonym w ustawie (wymienionym w rozdz. 2 niniejszego opracowania),
- ✓ program ogłoszony jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- ✓ z realizacji programu wójt, burmistrz, prezydent miasta sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Ustawa o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy. W tym także te, które wprost lub pośrednio odnoszą się do ochrony zabytków. Należą do nich zadania obejmujące m. in. następujące kwestie:

- ✓ ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- ✓ gminnych mostów, dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- ✓ kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- ✓ kultury fizycznej i turystyki,
- ✓ zieleni gminnej i zadrzewień,
- ✓ cmentarzy gminnych,
- ✓ utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- ✓ promocji gminy.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m. in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust.1, pkt. 4)

- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)

- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony

środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno - budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;

3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m. in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy.

Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1,,: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3).

Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. , poz. 987 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 642 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 689 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. Nr 41, poz. 412 z późn. zm.)

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2005 nr 112 poz. 939 i 940).

1. 3. Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy i miasta Nisko zostało uchwalone przez Radę Miejską w Nisku 24 sierpnia 2000 roku (Nr XXII/242/2000). Określa ono politykę przestrzenną gminy i stanowi dokument, w oparciu, o który koordynowane są działania związane z zagospodarowaniem terenów na obszarze gminy.

W części I Studium (uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy i miasta Nisko) w podrozdziale (Uwarunkowania środowiska kulturowego) przedstawiono rys historyczny osadnictwa na terenie gminy, wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty zasługujące na ochronę konserwatorską. Wykaz powstał w oparciu o Ustawę z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury. Jest on niepełny, w wykazie figurują wyłącznie 3 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru. Brak jest natomiast stanowisk archeologicznych figurujących w ewidencji konserwatorskiej. Podobnie przedstawia się sprawa z zabytkami architektury i budownictwa. Tak, więc zapisy Studium w tej kwestii wymagają natychmiastowej aktualizacji.

W części II Studium (Polityka rozwoju i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Nisko) w podrozdziale Polityka i kierunki rozwoju w zakresie ochrony dóbr kultury określono generalne ustalenia w zakresie ochrony dóbr kultury:

- * objęcie stałą ochroną obiektów wpisanych do rejestru zabytków i jedno - czesne wnioskowanie o poszerzenie listy o obiekty figurujące w pkt. 2.1 Studium,
- * przywracanie wartości (rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych) i właściwe wykorzystanie w sposób nie kolidujący z ich charakterem
- * zachowanie naturalnego otoczenia zarówno układów urbanistycznych i zieleni towarzyszącej, szczególnie zespołów parkowych,
- * w ramach planów miejscowych tworzenie nowych wartości podnoszących estetykę krajobrazu kulturowego (dbałość o wprowadzenie estetycznych form architektonicznych i zachowanie harmonii z otoczeniem przyrodni-

czym),

- * przestrzeganie zasad ochrony stanowisk archeologicznych, zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi warunkującymi inwestowanie w rejonie ich występowania,
- * konieczność opracowania Studium wartości kulturowych dla miejscowości historycznych tj. dla Niska – Śródmieście, osiedla Malce oraz wsi Zarzecze, Raławice i Nowosielec.

Uchwałą Nr XLIX/441/10 z dnia 4 października 2010 roku Rada Miejska w Nisku zatwierdziła **I zmianę Studium uwarunkowań i kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Nisko**. W części IV *Polityka rozwoju i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy* w punkcie 2 *Polityka i kierunki rozwoju w zakresie ochrony dóbr kultury* w celu ochrony wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu przed utratą oraz niepożądanymi przekształceniami wyznaczono na terenie gminy następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

A – strefa pełnej ochrony konserwatorskiej

B – strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych

E – strefa ochrony ekspozycji

K – strefa ochrony krajobrazu

Ochroną konserwatorską obejmuje się także obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, tereny z punktami widokowymi, układy ruralistyczne, a także stanowiska archeologiczne. Ponadto określa się zasady postępowania wobec zabudowy dysharmonizującej z otoczeniem.

Utrzymanie obiektów zabytkowych w należyтым stanie wynika z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 roku (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późniejszymi zmianami).

Strefa „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej

Strefa ta obejmuje obszary szczególnie wartościowe pod względem historycznym, o dobrze zachowanej, jednorodnej strukturze układu przestrzennego i związanego z nim integralnie terenu i krajobrazu wraz z obiektami zabytkowymi.

Dominujące w nim elementy kompozycji przestrzennej obrazują czytelnie pochodzenie zespołu zarówno pod względem rozplanowania jak i zabudowy.

W tej strefie zakłada się bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich, które winny zmierzać do możliwie najpełniejszej rewaloryzacji historycznego założenia.

Strefę „A” na obszarze gminy Nisko ustala się dla następujących terenów:

A – 1 obejmuje teren zespołu kościoła parafialnego p. w. Św. Józefa w Nisku

Remonty, rozbudowa obiektów zabytkowych jak i realizacja nowej zabudowy wymaga uzgodnienia ze służbą konserwatorską. Uzgodnieniom z konserwatorem zabytków podlegają również wszelkie prace ziemne, w czasie których należy zapewnić nadzór archeologiczny. Ochronie podlega również istniejący w zespole starodrzew.

A – 2 obejmuje teren zespołu kościoła parafialnego p. w. Św. Stanisława BM w Raławicach

Remonty, rozbudowa obiektów zabytkowych jak i realizacja nowej zabudowy wymaga uzgodnienia ze służbą konserwatorską. Uzgodnieniom z konserwatorem zabytków podlegają również wszelkie prace ziemne, w czasie których należy zapewnić nadzór archeologiczny. Ochronie podlega również istniejący w zespole starodrzew. Wymóg ten dotyczy również budynku nowego kościoła.

A – 3 obejmuje teren zespołu kościoła parafialnego p. w. MB Śnieżnej w Zarzeczcu

Remonty, rozbudowa obiektów zabytkowych jak i realizacja nowej zabudowy wymaga uzgodnienia ze służbą konserwatorską. Uzgodnieniom z konserwatorem zabytków podlegają również wszelkie prace ziemne, w czasie których należy

zapewnić nadzór archeologiczny. Ochronie podlega również istniejący w zespole starodrzew. Wymóg ten dotyczy również budynku nowego kościoła i plebani.

A – 4 obejmuje teren kościoła parafialnego p. w. MB Królowej Polski w Nisku – Malcach

Remonty, rozbudowa obiektów zabytkowych jak i realizacja nowej zabudowy wymaga uzgodnienia ze służbą konserwatorską. Uzgodnieniom z konserwatorem zabytków podlegają również wszelkie prace ziemne, w czasie których należy zapewnić nadzór archeologiczny. Ochronie podlega również istniejący w zespole starodrzew.

A – 5 obejmuje teren zespołu podworskiego w Raławicach – Waldekówce

Ochronie podlega zabytkowe założenie parkowe wraz z budynkiem dawnego spichlerza. Remonty, rozbudowa obiektów zabytkowych jak i realizacja nowej zabudowy wymaga uzgodnienia ze służbą konserwatorską. Uzgodnieniom z konserwatorem zabytków podlegają również wszelkie prace ziemne, w czasie których należy zapewnić nadzór archeologiczny. Ochronie podlega również istniejący w zespole starodrzew.

A – 6 obejmuje teren zespołu podworskiego w Zarzeczcu

Remonty, rozbudowa obiektów zabytkowych jak i realizacja nowej zabudowy wymaga uzgodnienia ze służbą konserwatorską. Uzgodnieniom z konserwatorem zabytków podlegają również wszelkie prace ziemne, w czasie których należy zapewnić nadzór archeologiczny. Ochronie podlega również istniejący w zespole starodrzew.

Strefa „B” ochrony zachowanych elementów zabytkowych

Strefa ta obejmuje tereny usytuowane w sąsiedztwie najcenniejszych części układu przestrzennego o zachowanym historycznym rozplanowaniu, z zabudową o wartościach kulturowych, która częściowo uległa likwidacji lub zniekształceniu a znajdujące się na tym terenie obiekty współczesne nadają mu zróżnicowany charakter. W strefie tej obowiązuje wymóg zachowania istniejących elementów o

wartościach kulturowych i dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji.

B – 1 obejmuje układ urbanistyczny Miasta Niska wraz z historyczną zabudową i zachowanym podziałem działek

Ochronie konserwatorskiej podlega zachowane położenie planistyczne miasta: istniejące place, drogi, teren zespołu pałacowo – parkowego, zespół koszar wojskowych, drewniana i murowana zabudowa, założenie gospodarczo – przemysłowe, wglądy na główne dominanty miejscowości (d. park pałacowy, kościół parafialny).

Obiekty zabytkowe oraz posiadające tradycyjny charakter winny być remontowane w uzgodnieniu ze służbą konserwatorską. Należy zachować ich skalę, bryłę charakterystyczną dla miasta (tj. wysokość obiektów, kształt dachów) oraz posiadany skromny detal architektoniczny.

Nowe obiekty mogą być lokalizowane na niezabudowanych działkach z koniecznością zachowania historycznej linii zabudowy. Wskazana jest stopniowa wymiana pokryć dachowych na dachówkę ceramiczną lub materiał ją imitujący fakturą i kolorem. Takie pokrycie należy stosować obligatoryjnie na obiektach nowowznoszonych.

Na obszarze strefy wszelkie prace remontowo – budowlane i roboty ziemne muszą być uzgadniane ze służbą konserwatorską.

B – 2 obejmuje układ ruralistyczny wsi Raclawice wraz z historyczną zabudową i zachowaniem podziału działek

Ochronie konserwatorskiej podlega założenie planistyczne wsi: istniejące drogi, cmentarz parafialny, zespół kościoła parafialnego oraz posiadające tradycyjny charakter zabudowa (murowana i drewniana), wglądy na dominanty miejscowości (kościół parafialny).

Obiekty zabytkowe oraz posiadające tradycyjny charakter winny być remontowane w uzgodnieniu ze służbą konserwatorską. Należy zachować ich skalę i bryłę charakterystyczną dla wsi (tj. wysokość obiektów i kształt dachów) oraz posiadany skromny detal architektoniczny. Nowe obiekty mogą być lokalizowane na

niezabudowanych działkach z koniecznością zachowania historycznej linii zabudowy. Wskazana jest stopniowa wymiana pokryć dachowych na dachówkę ceramiczną lub materiał ją imitujący fakturą i kolorem. Takie pokrycie należy stosować obligatoryjnie na obiektach.

Ochronie konserwatorskiej podlega również istniejące ukształtowanie terenu, które należy zachować.

Strefa „E” ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych

Strefa ta obejmuje tereny stanowiące zabezpieczenia właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych. Ochrona konserwatorska w tej strefie polega przede wszystkim na zakazie wznoszenia budynków kubaturowych mogących zniekształcić ekspozycję zespołów zabytkowych.

E – 1 obejmuje teren na lewym brzegu Sanu (od strony Niska) od mostu na rzece San w kierunku wschodnim ok. 300 m, będący naturalnym przedpolem widokowym na terenie dawnego zespołu dworsko – parkowego w Zarzeczcu

Teren ten jest naturalnie związany z obszarem dawnego założenia dworsko – parkowego i stanowi podstawę ekspozycji całego założenia od południa, wschodu i zachodu. Na ten teren nie należy wprowadzać nowej zabudowy.

E – 2 obejmuje teren d. starorzecza rzeki San, stanowiący odstawę ekspozycji na zespół dworsko – parkowy w Raclawicach – Waldekówce

Teren ten jest naturalnie związany z obszarem założenia dworsko – parkowego i stanowi podstawę ekspozycji założenia od pn. wsch. dworsko – parkowego i stanowi podstawę ekspozycji założenia od pn., wsch. i południa. Na teren ten nie należy wprowadzać nowej zabudowy.

E – 3 obejmuje teren od wsch. od drogi Rzeszów – Lublin do ul. Rudnickiej stanowiącej podstawę ekspozycji na zabudowę wsi Raclawice

Teren ten stanowi naturalne przedpole widokowe na historyczne założenie wsi Raclawice. Stanowi też podstawę ekspozycji na współczesny murowany a dawnej drewniany kościół parafialny oraz ekspozycję całego założenia

planistycznego wsi od strony wschodniej. Na teren nie należy wprowadzać nowej zabudowy.

E – 4 obejmuje teren na skraju trasy nadzalewowej rzeki San od strony Zarzecza, od przystanku kolejowego Kłyżów na zachodzie do drogi Lublin – Rzeszów na wschodzie

Teren ten jest naturalnie związany z historycznym układem urbanistycznym Miasta Niska i stanowi podstawę ekspozycji miasta Niska od północy. Na teren ten nie należy wprowadzać nowej zabudowy, celem zachowania prawidłowej ekspozycji sylwety miasta.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego

Strefa ta obejmuje obszary bezpośrednio związane z układem historycznym, znajdujące się w jego otoczeniu, często z interesującą przyrodą. Działalność konserwatorska w tej strefie winna zmierzać do zachowania bądź częściowego odtworzenia elementów krajobrazu urządzonego.

Dla obszarów gminy wyznaczono strefy „K” obejmujące tereny krajobrazu naturalnego związanego integralnie z układem urbanistycznym. Zabrania się lokalizacji na obszarze strefy obiektów o dużej kubaturze, funkcji szkodliwej dla środowiska i dysharmonizujących z tradycyjną zabudową i naturalnym otoczeniem.

Nowa zabudowa winna być lokalizowana na historycznie zagospodarowanym terenie, zgodnie z wytycznymi dla ochrony układów ruralistycznych. Należy zachować naturalną rzeźbę terenu, z płynącymi ciekami wodnymi, zadrzewieniem itp. Zaleca się zachowanie bez zabudowy naturalnych kompleksów łąk i terenów podmokłych.

Wyznacza się następujące tereny objęte ochroną krajobrazu kulturowego:

K – 1 obejmuje teren historycznego układu urbanistycznego miasta Niska wraz z naturalnym przedpołem od strony rzeki San, z zachowaną historyczną zabudową, naturalnym zadrzewieniem, ciekami i oczkami wodnymi.

Zapisy zawarte w I Zmianie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego znalazły swoje odzwierciedlenie w przyjętym w 2015 roku Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego Centrum w Nisku.

Opracowane w 2006 roku **Studium wartości kulturowych Gminy Nisko** podjęło próbę szczegółowego rozpoznania i oceny stanu zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Nisko. W w/w Studium zawarte są szczegółowe wytyczne konserwatorskie dotyczące obszarów i obiektów zabytkowych a także określone strefy ochrony konserwatorskich układów urbanistycznych i ruralistycznych Gminy Nisko.

Dokumentacja ta wykorzystywana została do innych opracowań planistycznych i studialnych podejmujących problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Nisko, a mianowicie I zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nisko oraz Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Centrum w Nisku.

Strategia zrównoważonego rozwoju gminy i miasta Nisko na lata 2014 - 2020 wyznacza 5 obszarów strategicznych, czyli głównych kierunków działania w rozwoju gminy i miasta. Ochrona zabytków uwzględniona została w obszarze 4. Rewitalizacja i rozwój terenów miejskich oraz odnowa wsi i obszarze 5. Rozwój turystyki, agroturystyki oraz promocja gminy.

W obszarze 4 wskazane zostały trzy podstawowe cele:

1. Rewitalizacja miasta Niska
2. Rozwój budownictwa mieszkaniowego na terenie miasta
3. Odnowa i rozwój wsi

W obszarze 5 wskazano cztery podstawowe cele:

1. Ochrona i zachowanie szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego
2. Rozwój infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej
3. Rozwój agroturystyki jako dodatkowego źródła dochodów rolników
4. Opracowanie skutecznego systemu promocji Gminy

Z każdym celem wiążą się konkretne zadania realizacyjne.

W kontekście programu opieki nad zabytkami warte odnotowania są następujące zadania wskazane w Strategii:

- * rewitalizacja centrum miasta Niska poprzez: ujednoczenie wyglądu architektonicznego fasad rynku, renowację ulic (częściowo zrealizowane), wyłożenie kostką placów (zrealizowane)
- * odnawianie lokalnych pomników historycznych, miejsc pamięci,
- * rewitalizacja zdegradowanych budynków miejskich i nadanie im nowej funkcji (modernizacja, rozbudowa i adaptacja budynku NCK "Sokół" (zrealizowane) czy zagospodarowanie budynku dworca PKP na potrzeby społeczne
- * kształtowanie obszaru przestrzeni publicznej (dla centrum miasta realizacja w oparciu o MPZP Centrum w Nisku), odnowa centrów wsi (MPZP centrum rekreacyjno-wypoczynkowe w Raławicach),
- * kultywowanie tradycji lokalnych oraz zachowanie tradycyjnych zawodów, rzemiosła,
- * kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego – tradycji, obrzędowości, lokalnego folkloru, sztuki, rzemiosła.
- * wspomaganie grup folklorystycznych, stowarzyszeń, fundacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- * opracowanie kompleksowego informatora Gminy, zawierającego jej historię, opis ciekawych miejsc turystyczno - rekreacyjnych, obiekty zabytkowe, miejsca noclegowe, kalendarz imprez, tereny inwestycyjne itp. (zrealizowane - gmina opracowała foldery ,ulotki)
- * stworzenie portalu Gminy o profilu turystyczno – gospodarczym (zrealizowane – gmina posiada stronę internetową „ Nisko w obiektywie” na Facebook-u) .

Podobne działania i zadania odnoszące się bezpośrednio do ochrony zabytków zostały wskazane w **Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy i Miasta Nisko na lata 2016- 2020**. Wskazano trzy obszary wymagające przeprowadzenia procesu rewitalizacji:

- Obszar pierwszy – Osiedle Nr 1 Nisko-Centrum
- Obszar drugi – Osiedle nr 2 Nisko-Centrum
- Obszar trzeci – Osiedle Podwolina

W kontekście programu opieki nad zabytkami najbardziej interesujący jest - Obszar Pierwszy i Drugi . Przewidziano w nim do realizacji następujące zadania:

- ✓ Przebudowa budynku byłych Zakładów Drzewnych w Nisku i nadanie i nowej funkcji społecznej (Ośrodek Wsparcia Dziennego w Nisku i Środowiskowy Dom Samopomocy)
- ✓ Odnowienie i modernizacja Nizańskiego Centrum Kultury w zakresie realizacji funkcji kulturowej i nadania nowej funkcji edukacyjnej na potrzeby rewitalizacji obszaru zdegradowanego (zrealizowane),
- ✓ Termomodernizacja budynku socjalnego przy ul. Sandomierskiej 47

1. 4. Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym.

Dokumentem pomocniczym o fundamentalnym znaczeniu kwestii ochrony zabytków w Polsce jest **Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017** przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku (do chwili obecnej nie uchwalono nowego dokumentu). Jest on efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego

dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”.

Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
 5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
 6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
 7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.

3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w

wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;

- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;

- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbalność o spuściznę kultury

dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno - przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013** (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „**Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020**” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013” oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2010**. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- ◆ **Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków**

- ◆ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- ◆ Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

- ◆ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- ◆ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami **Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”**.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą 104 Rady Ministrów w dniu 18 czerwca 2013 r. jako jedna z dziewięciu tzw. Strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazani w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno -gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „*Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „*Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej*”. Wytyczone w nim kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocniania tożsamości u uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju przyjęta przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 roku jest kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średni i długofalowej polityki gospodarczej kraju. W rozdziale VII. Opis głównych obszarów koncentracji działań wśród projektów strategicznych wymieniona została: *digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej czyli kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audio-wizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczenia najcenniejszych zasobów kultury.*

W **Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020** podkreślone jest znaczenie dziedzictwa kulturowego: „Województwo dysponuje krajobrazem kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni. Można, bez zbytej przesady, określić województwo podkarpackie, jako: park kultury, skansen in situ, wpisany w krajobraz naturalny: parków krajobrazowych, parków narodowych i rezerwatów przyrody. Szczególną cechą tego krajobrazu jest bogactwo

warstw, tekstów kulturowych z przestrzeni kilku tysięcy lat, osadzonych w regionie położonym na „trasie wędrówek” prehistorycznych oraz nowożytnych ludów azjatyckich i europejskich, na „ścieżce wojennej” militarnych podbojów i waśni narodowych, ale też, i przede wszystkim, na „trakcie pokojowym” twórczej koegzystencji i dialogu wielu religii i kultur: zachodniej i wschodniej (bizantyjskiej) Europy. Wyróżniającym województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane, częstokroć, w unikalnej formie (np. architektura drewniana) oraz zasoby współczesnej kultury regionu: twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, imprezy, instytucje, organizacje pozarządowe, etc.”. Strategia wyznacza szereg celów strategicznych, w treści których znalazły się szerokie zapisy dotyczące dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny: Gospodarka regionu zakłada „Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu” m. in. poprzez Priorytet 4: Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno - gospodarczego województwa, w ramach którego wyznaczono kierunki:

Kierunek działania 1: Podniesienie konkurencyjności produktu turystycznego, gdzie stwierdzono, że „Niezbędna jest modernizacja szlaków turystycznych, dalsza rewaloryzacja zabytkowych, a często unikatowych, obiektów sakralnych i świeckich (w tym obiektów architektury pałacowo - zamkowej oraz budownictwa drewnianego)”

Kierunek działania 3: Współpraca i współdziałanie podmiotów i instytucji związanych z turystyką, w tym rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz służącego pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich i innych zewnętrznych źródeł wspierających bezpośrednio lub pośrednio rozwój turystyki wskazano, że „Należy przyjąć ustalenie, że wojewódzkie programy obejmujące rozwój transportu, budowę zbiorników wodnych, rewaloryzacje zabytków i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego, rozwój terenów wiejskich i inne związane z podróżami i usługami świadczonymi odwiedzającym, będą opiniowane przez specjalistów z zakresu turystyki. Podstawa sukcesu w realizacji przedsięwzięć

rozwijających turystykę będzie montaż środków finansowych współdziałających podmiotów oraz sięganie po fundusze zewnętrzne, zwłaszcza z Unii Europejskiej. W oparciu o przepisy prawne regulujące partnerstwo publiczno-prywatne przygotowywane będą projekty turystyczne, których efektem będą nowe miejsca pracy lub zwiększenie dochodów ludności regionu”.

Cel strategiczny: Kapitał społeczny również porusza tematykę dziedzictwa kulturowego. W Priorytecie 3: Rozwój kultury zapisano, iż: „Główną ideą polityki kulturalnej na lata 2007-2020 na poziomie regionu jest dążenie do uzyskania odczuwalnej społecznie poprawy w zaspokajaniu potrzeb kulturalnych, a jej kluczowe cele to: - przeciwdziałanie nadmiernym, społecznie nieakceptowanym dysproporcjom w poziomie rozwoju i warunków uczestnictwa kulturalnego ludności w województwie (zwłaszcza między stolicą regionu a jej otoczeniem), - pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, w tym tożsamości narodowych i etnicznych, wzmocnienie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej, poprawa jakości środowiska kulturowego Podkarpacia”. Szczegółowe zapisy znajdują się w kierunkach:

Kierunek działania 2: Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej podkreśla, że: „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia ochronę dziedzictwa kulturowego i dostępu do wartości kulturowych, przy kierowaniu się zasadą równoważonego rozwoju społeczeństwa. Wymaga to ugruntowania zasady zrównoważonego rozwoju jako podstawy trwałej polityki społecznej, kulturalnej i przestrzennej Podkarpacia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a także rewaloryzacji i rewitalizacji kulturowo zdegradowanego środowiska. Wychodząc z tych założeń, jako jeden z głównych celów rozwoju kultury województwa podkarpackiego przyjęto kształtowanie jego kulturowej tożsamości. Odbywać się to będzie poprzez budowanie - wokół istniejącego tutaj dziedzictwa kulturowego i tradycji - podkarpackiej świadomości regionalnej. Dokonywać się ono powinno poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, wspieranie twórczości artystycznej oraz ochronę krajobrazu kulturowo-przyrodniczego wsi i miast.

Uznano też, że: wzmocnieniu regionalnych więzi kulturowo-społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego będą służyć m. in.:

1. propagowanie wiedzy o regionie i „małych ojczyznach” - zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej (organizacja wycieczek turystyczno-krajoznawczych, wyznaczanie „szlaków kulturowo - historycznych”,
2. promocja korzyści ze współpracy kulturalnej społeczności i władz w ramach regionu,
3. ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomych, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych - wytworów sztuki czy rzemiosła),
4. zachowanie innych wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
5. wspieranie twórczości artystycznej znaczeniu ogólnonarodowym, regionalnym i lokalnym, której źródła tkwią w dziedzictwie regionu,
6. ochrona krajobrazu kulturowego wsi podkarpackiej i małych miast,

Kierunek działania 3: Poprawa jakości środowiska kulturowego wskazuje, że: „Dobry stan szeroko rozumianego środowiska kulturowego oznacza zapewnienie przyszłym pokoleniom życie w otoczeniu dóbr o wysokich standardach oraz zachowanie i pomnażanie dziedzictwa kulturowego. Zrównoważony rozwój Podkarpacia musi stawiać za nadrzędny cel zachowanie wartości środowiska kulturowego oraz poprawę jego jakości”.

Cel strategiczny: Współpraca międzynarodowa podkreśla znaczenie wsparcia rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystania potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych.

W Priorytecie 2: Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego stwierdzono, że: „W rozwoju turystyki w regionie szczególną rolę powinno odgrywać dziedzictwo i życie kulturalne regionu, gdyż kultura w istotnym stopniu inspiruje rozwój turystyki, zaś ruch turystyczny wspiera i promuje dobra kultury. Należy podkreślić, iż dziedzictwo kulturowe

Podkarpacia, oparte na wielonarodowej, wielokulturowej i wielowyznaniowej historii regionu, stanowi składową kultury europejskiej, godną różnorodnych działań promocyjnych, a także rozwoju wymiany kulturalnej. Korzystając z doświadczeń krajów o rozwiniętej gospodarce turystycznej oraz ze wsparcia europejskich i innych funduszy celowych, podejmować należy działania służące ochronie, jak i ekspozycji turystycznej dóbr kultury, tworzeniu nowych produktów turystycznych oraz podnoszeniu poziomu obsługi międzynarodowego ruchu turystycznego". Wyznaczono kierunki działań:

Kierunek działania 1: Współpraca w zakresie informacji i promocji turystyczno-kulturalnej wskazuje, że: „Współpraca międzynarodowa województwa powinna obejmować działania w zakresie upowszechniania informacji turystycznej i kulturalnej, realizowane na poziomie międzynarodowym, międzyregionalnym i transgranicznym”.

Kierunek działania 2: Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego wskazuje, że „Nieodzowne jest również podejmowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez”, m. in.:

1. inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe, w tym pogranicza polsko - słowacko-ukraińskiego (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy folklorystyczne, festyny archeologiczne itp.),
2. zagospodarowanie, popularyzację i promocje obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie,
3. przygotowanie programu ochrony zabytkowych cmentarzy, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych z okresu I wojny światowej oraz kirkutów jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego,
4. ochronę zabytkowego krajobrazu, głównie parków rezydencjonalnych w Polsce i na Ukrainie,
5. ochronę zabytków ruchomych (wspieranie rozwoju pracowni konserwatorskich w muzeach, unowocześnianie metod gromadzenia,

inwentaryzowania i opracowywania zbiorów, wspieranie inwestycji remontowych w celu poprawy bezpieczeństwa zbiorów muzealnych),

6. wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów,

7. publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo i krajobraz kulturowy

Kierunek działania 3: Podejmowanie działań na rzecz rozwoju turystyki wskazuje na konieczność tworzenia transgranicznej infrastruktury turystycznej, a zwłaszcza szlaków turystycznych uwzględniających wspólne dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze, historyczne, a także przemysłowe.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego - Perspektywa 2030 opracowany został w 2018 roku. Kierunki polityki przestrzennej zawarte w tym planie zostały powiązane z określonymi w strategii rozwoju województwa polami strategicznymi, priorytetami, celami i kierunkami działań. Wśród nich trzecie pole strategiczne to *Kultura, turystyka i ochrona środowiska*. W ramach tego pola za priorytet przyjęto *Rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego*. Za jeden z trzech przyjętych w jego ramach celów strategicznych uznano wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych. Jednym ze sposobów realizacji tego celu winna być rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w Planie zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,

- przeznaczenie obszarów predystynowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,
- tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wielkoprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,
- promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,
- zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- ograniczenie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

W Planie zawarto również Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, w których określono i wymieniono m.in.: obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii). Wskazano także na historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony, obiekty i zespoły obiektów wymagające stałej ochrony konserwatorskiej, istniejące i projektowane szlaki kulturowe oraz określono zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, jak również zasady ochrony układów urbanistycznych objętych szczególną ochroną. W Planie sformułowano także podstawowe cele i zasady realizacji oraz wyznaczono ogólnie obszar

„Programu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego terenów przygranicznych w zakresie unikatowej architektury drewnianej”.

Wykonana metodą SWOT synteza uwarunkowań wśród mocnych i słabych stron województwa uwzględnia także problemy ochrony dziedzictwa kulturowego.

Plan wskazuje także na konieczność wykonania studiów programowo-przestrzennych dla: wskazanych stref koncentracji walorów turystycznych, ochrony zabytkowej architektury drewnianej terenów pogranicza, projektowanych parków i rezerwatów kulturowych, projektowanych szlaków kulturowych, stref uzdrowiskowych. Opracowanie ww. studiów określone zostało jako zadanie władz województwa. Uznano także za konieczne sporządzenie przez inne jednostki samorządowe miejscowych planów rewaloryzacji, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego wybranych zabytkowych centrów miast historycznych oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów proponowanych Pomników Historii.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego zawarto także wykaz działań i zadań, w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym (między innymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego), których realizacja jest niezbędna dla osiągnięcia założonych w Planie celów.

Problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego porusza także opracowany w listopadzie 2010 roku przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Rzeszowie **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2010 – 2020**. Głównymi celami i zadaniami w/w Programu są:

- Zespoleń i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego
- Tworzenie parków kulturowych
- Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych i ruralistycznych
- Ochrona obiektów o szczególnej wartości, sankcjonowanych wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO oraz Listę Pomników Historii

- Opieka nad zabytkami nieruchomymi, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa podkarpackiego
- Strategia ochrony dziedzictwa archeologicznego na obszarze województwa podkarpackiego
- Opieka nad zabytkami ruchomymi
- Ochrona kultury ludowej (w tym wartości niematerialnych)
- Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach
- Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne itp.

W **Strategii rozwoju turystyki województwa podkarpackiego na lata 2007-2020** wskazano następujące cele strategiczne:

I. Stworzenie ciekawej i unikalnej oferty turystycznej w oparciu o istniejący potencjał województwa podkarpackiego.

a) Rozwój istniejących produktów turystycznych oraz przekształcanie atrakcji w produkty turystyczne.

- rozwój i komercjalizacja istniejących produktów turystycznych - dywersyfikacja usług turystycznych świadczonych przez podmioty i instytucje - promocja idei „od waloru poprzez atrakcję do produktu”

b) Rozwój nowych produktów turystycznych.

- wdrożenie „Koncepcji produktów turystycznych dla województwa podkarpackiego” (stanowiącej integralną część niniejszej Strategii) - opracowanie i wdrażanie Programu Kreacji i Wdrażania Produktów Turystycznych oraz wypracowanie mechanizmów stymulujących proces kreacji nowych produktów turystycznych - wsparcie budowy marki produktów - tworzenie i rozwój transgranicznych klastrów turystycznych - rozwój produktów niszowych i specjalistycznych

II. Przygotowanie wysoko wykwalifikowanych kadr dla obsługi ruchu turystycznego, planowania oraz zarządzania rozwojem turystyki w regionie.

a) Doskonalenie kadr operacyjnych w usługach turystycznych i okołoturystycznych oraz kształtowanie postaw proturystycznych mieszkańców.

- wprowadzenie zintegrowanego systemu szkoleń zawodowych dla kadr obsługujących ruch turystyczny
- realizacja programów szkoleniowych w sektorze usług okołoturystycznych
- wprowadzenie systemu efektywnych staży zawodowych
- wprowadzenie regionalnego systemu podnoszenia jakości
- kształtowanie postaw proturystycznych wśród mieszkańców

b) Kształtowanie nowych kadr dla obsługi ruchu turystycznego.

- realizacja programów szkoleniowych dla bezrobotnych i wykluczonych społecznie
- powstanie specjalistycznych centrów szkoleniowych
- dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy w turystyce oraz specyfiki oferty województwa

c) Rozwój badań na rzecz kształtowania profesjonalnych kadr dla turystyki.

- prowadzenie badań rynku pracy w turystyce i dystrybucja ich wyników
- prowadzenie badań potrzeb szkoleniowych wśród pracodawców i pracowników
- monitorowanie efektywności programów szkoleniowych

III. Zrównoważony rozwój i zarządzanie przestrzenią turystyczną

a) Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu oraz dostępności atrakcji i produktów turystycznych.

- rozbudowa lotniska w Jasionce oraz lotnisk lokalnych
- ułatwienia w ruchu granicznym i zwiększenie ilości turystycznych przejść granicznych
- zwiększenie dostępności kolejowej i drogowej regionu oraz atrakcji

turystycznych

- rozbudowa infrastruktury okołoturystycznej
- rozwój i równomierne rozmieszczenie infrastruktury usługowej

b) Rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

- prowadzenie spójnej polityki przestrzennej
- równomierna rozbudowa infrastruktury noclegowej i gastronomicznej o zróżnicowanym standardzie
- rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej, rozrywkowej i sportowej sprofilowanej na konkretnych odbiorców
- rozwój, utrzymywanie i zagospodarowywanie szlaków turystycznych
- rozbudowa infrastruktury turystycznej i paraturystycznej na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo
- regionalizacja infrastruktury
- wykorzystanie walorów naturalnych i antropogenicznych województwa oraz ich zagospodarowanie
- zwiększenie dostępności województwa dla niepełnosprawnych oraz osób starszych

c) Ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego.

- stałe prowadzenie edukacji ekologicznej
- podnoszenie jakości środowiska naturalnego
- estetyzacja krajobrazu
- równomierne rozłożenie ruchu turystycznego w regionie
- renowacja i zabezpieczenie obiektów o znacznej wartości kulturowej, rewitalizacja zabytkowych układów urbanistycznych

IV. Stworzenie zintegrowanego systemu marketingu i promocji województwa podkarpackiego w kraju i za granicą.

a) Kreacja wizerunku.

- opracowanie strategii marketingowej i promocyjnej dla województwa podkarpackiego
- stosowanie logo województwa zgodnie z katalogiem identyfikacji wizualnej

b) Rozwój regionalnego systemu informacji turystycznej.

- stworzenie i wdrożenie regionalnego analogowego systemu IT
- rozwijanie regionalnego cyfrowego systemu IT
- efektywne regionalny zarządzanie systemem IT

c) Rozwój badań marketingowych.

- stworzenie systemu badań marketingowych, prowadzenie ich i udostępnianie wyników

V. Stworzenie silnego otoczenia instytucjonalnego wspierającego rozwój turystyki

a) Wzmocnienie sektora samorządowego, pozarządowego i branży turystycznej.

- wsparcie zasobów ludzkich
- rozwijanie kontaktów międzynarodowych i międzyregionalnych
- stymulowanie rozwoju sektora pozarządowego i branży turystycznej
- wzmocnienie turystyki w strukturach jednostek samorządu terytorialnego

b) Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego.

- realizacja projektów w formule PPP
- stymulowanie rozwoju inwestycji turystycznych

Program Rozwoju Kultury w Województwie Podkarpackim na lata 2010-2020 zawiera zarówno syntetyczną charakterystykę zasobu dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych), prezentację działających na terenie województwa muzeów i zgromadzonych w nich zbiorów, z krótkim omówieniem placówek muzealnych, dla których Województwo Podkarpackie jest organizatorem, jak również wyznaczone cele strategiczne, wśród których Ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce. Wyszczególnione też zostały konkretne działania, które są zbieżne z działaniami Programu opieki. Są to:

1. Rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu zgromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo-naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.

4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomych wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażenia, wystroju i kolekcji oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
8. Budzenie wrażliwości społecznej i kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe województwa i jego przekazanie następnym pokoleniom w niezmienionej formie.
9. Ochrona tożsamości kulturowej mieszkańców województwa, poprzez położenie nacisku na tolerancję i pozyskiwanie wiedzy na temat różnorodności narodowo – etniczno - religijnej charakterystycznej dla terenów obecnego województwa podkarpackiego.
10. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru.
11. Inicjowanie i realizacja projektów dotyczących pozamaterialnej sfery dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do integracji społeczności regionalnej województwa wokół kultywowania tradycji i popularyzowania odmienności kulturowej województwa.
12. Tworzenie parków kulturowych dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.

13. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizację projektów mających na celu powstanie infrastruktury umożliwiającej jego prezentację i promocję, w tym tworzenie szlaków tematycznych obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno - kulturowej.

W innych celach strategicznych wskazano też szereg działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym m. in. rozwój muzeów, digitalizacja zbiorów, szereg działań promocyjnych, edukacyjnych i dokumentacyjnych odnoszących się nie tylko do szeroko pojętej kultury, lecz również ściśle w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego, a także rozwój turystyki w oparciu o obiekty zabytkowe.

2. Cele programu w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ma na celu:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

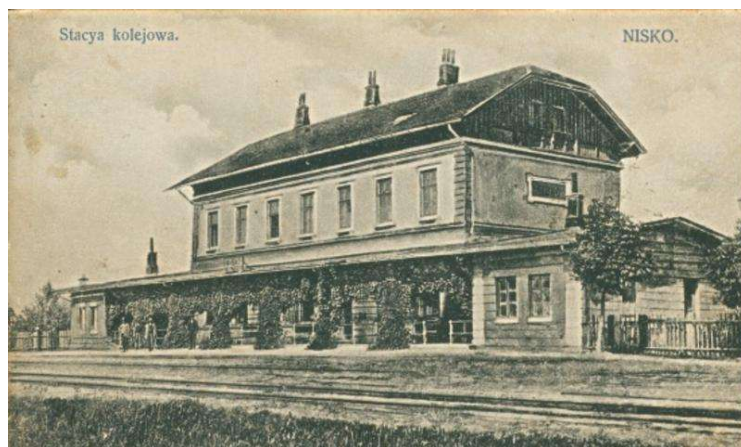
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Scharakteryzowanie zasobu zabytków ma na celu określenie, co (przede wszystkim) należy chronić i czym należy się opiekować, a tym samym pomóc we właściwym rozłożeniu akcentów w programie opieki nad zabytkami.

3.1. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o najwyższym znaczeniu dla gminy Nisko.

Omówienie zabytków nieruchomych gminy i miasta Nisko podzielono na trzy zasadnicze części. W części pierwszej omówiono zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony określonymi w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do jakich należą: uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego i ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W drugiej części omówiono zagadnienie ewidencji zabytków, do prowadzenia, której na mocy ustawy zobligowane są samorządy gminne. W ostatniej, trzeciej części, omówiono całość zasobu zabytków nieruchomych z terenu gminy i miasta Nisko.

Należy również podkreślić, iż te obiekty zabytkowe, które uwzględnione są w ewidencji zabytków, a nie figurują w rejestrze zabytków lub nie bierze ich pod uwagę miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, nie są prawnie chronione.

Uwzględnienie ich wyłącznie w ewidencji ma charakter informacyjny, pomocny przy określaniu i ocenianiu zasobu obiektów zabytkowych na określonym terytorium oraz przy opracowywaniu programów opieki nad zabytkami.

Przed przystąpieniem do omówienia podstawowych form ochrony obiektów zabytkowych należy także zaznaczyć, iż na terenie gminy Nisko nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO, nie ma też zabytków, które byłyby uznane za pomnik historii.

3.1.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.

Park kulturowy.

Park kulturowy to nowa forma ochrony zabytków, wprowadzona na mocy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Park Kulturowy powołuje mocą uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, rada gminy (lub rady gmin, jeśli obszar parku znajduje się na terenie kilku gmin).

Utworzenie parku kulturowego ma na celu ochronę krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Do chwili obecnej na terenie gminy Nisko nie został utworzony żaden park kulturowy.

Rejestr zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Dla województwa podkarpackiego jest nim Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, mający swą siedzibę w Przemyślu, dysponujący delegaturami w Krośnie, Rzeszowie i Tarnobrzegu. Wpis do rejestru zabytków odbywa się na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub posiadacza wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W tym samym trybie do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Wedle stanu obecnego na terenie gminy Nisko znajdują się następujące obiekty i zespoły obiektów wpisane do rejestru zabytków:

Decyzja nr A – 507 (437/A) z 22. 04. 1991 roku.

- Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Józefa w Nisku, w skład którego wchodzi: kościół, plebania i cmentarz przykościelny.

Decyzja A – 144 z 27.05.1986 roku

- Park przypałacowy, ob. Miejski w Nisku

Decyzja A – 1286 z 29. 10. 2014 roku

- Oficyna pałacowa, ob. UM, ul. Kościuszki 1 a w Nisku

Decyzja A – 1401 z 23. 05. 2016 roku

- Budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, ul. Kościuszki 9

Decyzja A – 142 z 28. 03. 2006 roku

- Dom, ul. Kościuszki 11 w Nisku

Decyzja A – 257 (157/A) z 08. 04. 1981 roku

- Zespół cegielni w Nisku, w skład której wchodzi: cegielnia z suszarnią.

Decyzja A – 140 z 21. 12. 2005 roku

- Kaplica przy kościele paraf. P.w. MB Królowej Polski w Nisku – Malcach

Decyzja A – 626 (255/A) z 05. 03. 1981 roku

- Kaplica grobowa hr. Ressequierów w Nisku – Warchołach

Decyzja A – 506 (438/A) z 19. 06. 1991 roku

- Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława B. M. w Raławicach, w skład którego wchodzi: cmentarz przykościelny i plebania.

Decyzja A – 652 (383/A) z 17. 06. 1988 roku

- Najstarsza część cmentarza parafialnego w Raławicach.

Decyzja A – 243 z 05. 05 1977 r. i z 25.06.2008r.

- Park podworski „Waldekówka” w Raławicach.

Decyzja A – 353 z 14. 06. 1988 roku

- Najstarsza część cmentarza parafialnego w Zarzeczcu.

Decyzja A – 1157 (417/A) z 18. 10. 1989 roku

- Cmentarz wojenny z I wojny światowej w obrębie cmentarza parafialnego w Nisku.

Decyzja A – 334 z 13. 06. 1988 roku

- Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Zarzeczcu –Podborku (d. Spokojna -Podborek).

Ochrona ustalona w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i

obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalonego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art.18 i art.19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

- Uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- Określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- Ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami,
- Uwzględnia się ochronę:
 - ◊ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - ◊ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - ◊ parków kulturowych,
- Uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Nisko jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w niewielkim stopniu dotyczą istotnych dla ochrony zabytków gminy i miasta. Większość mpzp dotyczy niewielkich obszarów, wykonane są pod kątem planowanych nowych inwestycji. Uchwalone plany uwzględniają ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków i

Gminnej Ewidencji Zabytków oraz strefy wyznaczone w Studium wartości kulturowych Gminy i Miasta Nisko i Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy i Miasta Nisko. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Spis planów uchwalonych znajduje się na stronie internetowej Urzędu Gminy i Miasta Nisko w zakładce: Zagospodarowanie przestrzenne.

3.1.2. Zabytki nieruchomości gminy Nisko w gminnej ewidencji zabytków.

Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków należy do obowiązków gminy. Ewidencję prowadzi się w formie kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 pkt. 4 Ustawy o ochronie zabytków ...) Wykaz zabytków objętych gminną ewidencją zabytków na terenie gminy Nisko dołączony został do niniejszego opracowania w formie załącznika (zał. Nr 1).

3.1.3. Ogólna charakterystyka zasobu.

Tereny należące do współczesnej gminy Nisko, położone nad Dolnym i środkowym Sanem wraz z powstaniem w 2 poł. X wieku wczesnofeudalnych państw Polski i Rusi, stały się strefą rywalizacji tych dwóch państw. Częste zmiany przynależności państwowej między końcem X wieku a XII wiekiem, stały się powodem pewnej destabilizacji osadnictwa. Dopiero ustalenie trwałej granicy na początku XII wieku, pomiędzy Księstwem (a następnie województwem) Sandomierskim a Rusią Halicką umożliwiło intensywny jego rozwój. Granica pomiędzy Polską a Rusią znajdowała się w bezpośredniej bliskości obecnego miasta Rudnika n/ Sanem. Przebiegała między Kopkami (gdzie znajdowała się komora celna) a Sarzyną. Kopki pozostawały po stronie polskiej, następnie granica przekraczała San i pozostawiając Krzeszów po stronie ruskiej, kierowała się w kierunku Tanwi. Jako granica państwa funkcjonowała do 1344 roku tj.

przyłączenia Ziemi Przemyskiej do Korony, po tym zaś roku aż do rozbiorów jako granica pomiędzy województwami sandomierskim i ruskim oraz jako granica kościelna między diecezją krakowską i przemyską w archidiecezji lwowsko – halickiej. Z istnieniem w sąsiedztwie tej granicy we wczesnym średniowieczu jakichś obiektów obronnych można wiązać nazwę wsi Stróże, obecnie dzielnicy Rudnika czy też wzmiankowaną przez Jana Długosza wieś Podgrodzie gdzieś w okolicy Niska.

Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi osadnictwa stało się powstanie szlaku komunikacyjnego, wiodącego z Sandomierza wzdłuż Sanu do Jarosławia i Przemyśla, a następnie dalej na wschód do Kijowa. Początki tego szlaku należy datować na X – XI wieku, z tym, że większego znaczenia nabrał on dopiero u schyłku wczesnego średniowiecza. Po ustabilizowaniu się granicy polsko – ruskiej, od początku XIII wieku rozpoczął się powolny rozwój osadnictwa i wzrost zaludnienia. Powstały nowe wsie i kontynuowały swój rozwój ośrodki wcześniej istniejące. Około połowy XIII wieku powstała parafia w Bielinach. Jako druga powstała parafia Raławicach (po 1326 r.), w skład której weszły wsie: Raławice, Przędzel, Zaosice, Podgrodzie, Zarzecze, Nisko i Stróża.

Początkowo większość terenów w Międzyrzeczu Wisły i Sanu stanowiła własność królewska (książęca). Zarząd dóbr znajdował się początkowo w Przyszowie, następnie został przeniesiony do Niska. Z czasem coraz więcej terenów, przede wszystkim wzdłuż rzek, zaczęła przechodzić w ręce prywatne. Wnętrze Puszczy Sandomierskiej pozostało domeną panującego. Głównymi posiadaczami tych ziem w ciągu XIV i XV wieku stały się rody Tarnowskich, Ligęzów i Mieleckich.

Od końca XV wieku rozpoczął się nowy etap rozwoju gospodarczego ziem położonych nad Dolnym i Środkowym Sanem, związany m. In. z rozwojem handlu (spływ zboża i innych artykułów Sanem do Wisły i dalej do Gdańska), eksploatacja lasów (maziarnie, dzieciarnie, mielerze, drewno budowlane i opałowe) i lokalnych rud darniowych. Procesy te przybrały na sile w połowie XVI wieku i w XVII wieku, by ulec zahamowaniu w wieku XVIII. Ich efektem był rozwój dotychczas istniejących wsi i sad, powstawanie nowych, szczególnie o charakterze przemysłowym oraz lokacje miast prywatnych, które miały stać się lokalnymi centrami gospodarczymi dóbr magnackich i szlacheckich. Wśród miast położonych nad Dolnym Sanem najwcześniej lokowany był Rudnik (1522 r., ponownie 1557 r.). Po nim powstały: Radomyśl (1556 r.), Ulanów (1616 r.), Krzeszów (1641 r.) i Rozwadów (1693 r.).

W XVI wieku pojawiły się na obszarze Puszczy Sandomierskiej nowe drogi biegnące w kierunku południowym. Pierwsza wiodąca z Sandomierza przez Kolbuszową do Rzeszowa i druga z Rzeszowa na północ, łącząca się pod Niskiem ze starym traktem biegnącym wzdłuż Sanu. Po 1772 roku ziemie gminy Nisko zostały włączone do Cesarstwa Austriackiego. Austriacy z ziem I rozbioru utworzyli nową prowincję: Królestwo Galicji i Lodomerii. Królestwo to miało być restauracją dawnego, średniowiecznego „państwa”, podlegającego niegdyś Koronie Węgierskiej. Nazwa wywodziła się od księstwa ruskiego Halicza (Galicja) i Włodzimierza (Lodomeria). Na czele Królestwa Galicji i Lodomerii stało gubernium z siedzibą we Lwowie, kierowane przez gubernatora jako przedstawiciela władzy cesarskiej. Kraj podzielony został na cyrkuły. Region niżański znalazł się w cyrkule rzeszowskim. Na czele cyrkułu stał starosta.

Cztery lata przed nadaniem Galicji swobód konstytucyjnych (tj. w 1857 r.) nastąpił nowy podział administracyjny. Dotychczasowe cyrkuły zostały podzielone na powiaty. W cyrkułe rzeszowski wyodrębniono wówczas 11 okręgów powiatowych. W północnej części cyrkułu wyznaczono następujące siedziby dla nowych jednostek: Nisko, Rozwadów, Tarnobrzeg i Ulanów. Tereny gminy od 1772 roku do 1918 roku znajdowały się pod panowaniem austriackim.

Ośrodkiem gminy jest miejscowość Nisko. W jego granicach znajdują się dawne wsie, obecnie osiedla: Barce, Malce, Moskale, Podwalina, folwark Sopot i Warchoły.

Z nazwą Nisko spotykamy się już w XV wieku dziele Jana Długosza *Księga uposażeń diecezji krakowskiej*. Pisał w niej, iż *Nyszko (Nisko) było wówczas wsią królewską i należało do parafii w Bielinach. Znajdował się w niej folwark królewski, karczmy i sady oraz łany kmieci, z których ściągana była dziesięcina na rzecz parafii w Bielinach.*

Z kolejną informacją o Nisku spotykamy się na przełomie 1577/1578 rok, kiedy to chłopci klucza przyszowskiego (Nisko, Zalesie, Pławo, Zarzecze) wystąpili przeciwko staroście sandomierskiemu Andrzejowi Firlejowi.

W 1578 roku Nisko było nadal wsią królewską zamieszkaną przez 39 kmieci, nie licząc zarodników czy łowczych.

W latach 1654-1750 Nisko było majątkiem w latyfundiach Lubomirskich i wyspecjalizowało się w produkcji żyta.. Okres pomyślnego rozwoju regionu przerwała wojna polsko – szwedzka z lat 1655-1660.

Po I rozbiórce Polski dobra niżańskie obejmujące Malce, Warchoły, Podwaliną, Pławo, Kamień, Jate, Zalesie, Sójkową, Bojanów, Korabinę, Laszki, Burdze, Przyszów, Jezowe, Pogoń (ob. Nowosielec), Sopot, Swoły i Zarcławice (ob. Waldekówka) przeszły na własność funduszu religijnego.

W dniu 14 lipca 1837 roku dobra Nisko obejmujące wsie: Malce, Moskale, Warchoły, Zasanie, Raclawice, Swoły, Burdze, Kołodzieje, Chyły, Przyszów, Jezowe, Maziarnia, Nowosielec, Jata, Sokowa, Zalesie, Kamień z przyległościami nabyli na licytacji Karolina i Karol Reichenbachowie. Dr Karol Reichenbach był wielkim łowczym dworu austriackiego, niemieckim uczonym, posiadającym tytuł barona.

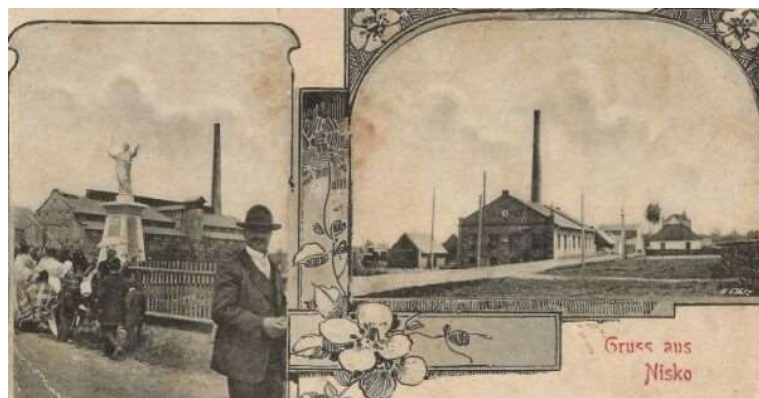

Kameralny majątek Sopot nabył w tymże roku polsko - czeski hrabia Eugeniusz Kinsky. Hrabia Kinsky reaktywował działalność huty szkła oraz przyczynił się do budowy wytwórni świec parafinowych i fabryki zapalek. Największe jednak zasługi położył dla lokalizacji w Nisku urzędów administracyjnych, w tym władz powiatowych.

W 1867 roku dobra niżańskie ponownie wystawione na licytację nabył hrabia Roger Reesequier de Miremont. Jego młodszy syn hr. Edmund Bernard Olivier Reesequier de Miremont ożenił się z hr. Marią Kinsky, córką Eugeniusza, właściciela majątku Sopot. Od ojca otrzymał część majątku. Pozostałą nabył od brata Adriana, a majątek Sopot wniosła w posagu Maria hr. Kinsky. W tych czasach nastąpił rozwój miasta. Wykorzystując swoje powiązania z Wiedniem hrabia Olivier wystarał się o utworzenie w Nisku siedziby powiatu oraz zbudował pierwsze zakłady przemysłowe: duży tartak, cegielnię, warsztaty ślusarsko - mechaniczne, młyn, browar oraz zainicjował budowę kościoła parafialnego. Dzięki jego zabiegom w 1864 roku rozpoczęto budowę linii kolejowej Rozwadów – Przeworsk, ukończoną w 1900 roku. Reesequierowie wzniesli w Nisku pałac (1873-1875), szkołę podstawową (1889 r.), budynek Starostwa (1875-1878), ochronkę, hotel, mieszkania dla urzędników. W osadzie Nisko funkcjonowało wówczas kilka sklepów, rzeźnia, dwa zakłady fryzjerskie, zakład fotograficzny, ochotnicza straż pożarna, szpitalik dworski (1878), poczta. Podczas ich 40-letniego władania dobrami niżańskimi osada Nisko stała się regionalnym ośrodkiem handlu, rzemiosła, drobnego przemysłu oraz centrum administracyjnym.

W 1896 roku wzniesiono kompleks budynków koszarowych dla austriackiego batalionu 23 pułku piechoty z Jarosławia. W 1877 roku została założona przez pp. Majerów poczta konna. W 1904 roku ze składek społeczeństwa wzniesiono budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

W latach 1912-1916 dobra nizańskie nabył od hr. Reesequierów Maksymilian Francke, który założył nową zmechanizowaną cegielnię.

W wyniku działań wojennych w latach 1914-1918 zniszczeniu uległy takie budynki jak: kościół parafialny, szkoła, ratusza, tartak, zdemastowano budynek „Sokoła” i budynek gimnazjum. Po 1918 roku w Nisku utworzono powiat.

W poaustriackich koszarach utworzono Szkołę Rezerwy, przekształconą następnie na trzyletnią Szkołę Zawodową Podoficerską dla Małoletnich. W 1932 roku władze zatwierdziły herb miasta Niska (jodła i biegnąca z góry do dołu wstęga rzeki San).

Prawa miejskie otrzymało Nisko w dniu 20 października 1933 roku. W 1937 roku w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego rozpoczęła tu działalność Spółka „Zakłady Południowe”, załazek przeszłej Huty „Stalowa Wola”. Lokalizacja w widłach Wisły i Sanu Centralnego Okręgu Przemysłowego przyczyniło się do rozwoju miasta. Nastąpiło ożywienie gospodarcze i wzrost liczby ludności, który przerwany został wybuchem II wojny światowej.

Na terenie gminy funkcjonuje sześć parafii: Nisko – par. Św. Jana, Nisko – par. Św. Józefa, Nisko - Malce, Nowosielec, Raławice i Zarzecze. Tereny te pod względem administracji kościelnej we wczesnym średniowieczu wchodziły w skład archidiecezji krakowskiej, archidiakonatu sandomierskiego, dekanatu rudnickiego.

Po I rozbiórce Polski w 1772 roku dekanat rudnicki wszedł w skład diecezji tarnowskiej, erygowanej w 1786 roku. Bullą papieską erygującą diecezję tarnowską dokonano reorganizacji dekanatu rudnickiego i miechocińskiego. W tymże samym roku dekanaty: głogowski, miechociński i rudnicki zostały odłączone od Tarnowa i przyłączone do diecezji przemyskiej. Ten stan rzeczy utrzymał się aż do 1992 roku, kiedy to na mocy bulli z 25 marca 1992 roku papieża Jana Pawła II *Totus Tubus Poloniae* m.in. dekanaty: nizański, rudnicki i ulanowski weszły w skład diecezji sandomierskiej.

Najstarsza parafia w Raclawicach powstała około 1326 roku. Została wydzielona z parafii Bieliny, o czym świadczą dziesięciny z Raclawic, Zaosicza i częściowo wsi Przędzel, pobierane przez proboszcza z Bielin, który mimo odstąpienia wiosek nie zrzekł się należnych mu dziesięcin.

W 1746 roku Józef Grabiński, podczaszy wieluński zbudował nowy drewniany kościół p.w. Św. Stanisława Bpa. W 1914 roku kościół uległ zniszczeniu. W 1920 roku wzniesiono trzeci drewniany kościół na fundamentach poprzedniego. W 1991 roku rozpoczęto budowę obecnego, murowanego kościoła wg projektu arch. Zygmunta Chucherko z Kazimierzy Wielkiej.

W odległości ok. 300 m od kościoła funkcjonuje cmentarz parafialny. Pierwszego pochówku dokonano na pocz. XIX wieku (wcześniej zmarłych chowano na cmentarzu przykościelnym).

Parafia w Nisku powstała w 1927 roku przy wzniesionym z fundacji Marii z Kinskych i Oliviera hr. Reesequier w latach 1892-1896 kościele p.w. Św. Józefa, konsekrowanym 10.06. 1901 roku przez bpa przemyskiego J. Fischera..

Samodzielna parafia w Zarzeczcu erygowana została 18. 12. 1935 roku. Wydzielona została z parafii Raclawice. Kościół drewniany, modrzewiowy przeniesiony został w 1923 roku z Jeżowego, a poświęcony w 1936 roku. Kościół ten zakupiony został przez Andrzeja i Annę Dulów z Zarzeczca. W czasie II wojny światowej został zniszczony w 80%. Zaraz po wojnie odbudowany staraniem parafian.

W odległości około 600 m od kościoła parafialnego, na skraju wsi znajdują się cmentarz parafialny z kaplicą, w której była czczona Matka Boska Śnieżna. Bronisława Ostrowska pisarka, poetka, autorka licznych wierszy z wielkim pietyzmem w swej książce *Bric" a brac* wspomina tę kapliczkę.

Na obszarze gminy Nisko oprócz wspomnianych cmentarzy funkcjonował w Nisku cmentarz żydowski, założony w XIX wieku, w odległości około 1 km na południe od stacji PKP. Obecnie cmentarz jest całkowicie zdewastowany i zniszczony, a na jego miejscu znajduje się głębokie wyrobisko piasku.

Na obszarze gminy znajdują się dwa cmentarze z okresu I wojny światowej (1914 r.): w Nisku - Barcach w obrębie cmentarza parafialnego i Zarzeczcu - Podborku.

Układy planistyczne wsi założonych na prawie polskim na obszarze gminy Nisko nie zachowały się. Wszystkie wsie powstały „na surowym korzeniu” i były lokowane na prawie niemieckim. Nowe prawo zmieniało zasadniczo zewnętrzny wygląd wcześniejszych wiosek. Wprowadzało gospodarkę uporządkowaną, trójpolową wraz z nowym podziałem gruntów pod zabudowę i uprawę rolną. W miejsce dotychczasowej chaotycznej zabudowy i pojedynczo uprawianych polan leśnych wytyczono główną ulicę, a przylegającą do niej ziemię dzielono na sadyby i ogrody. W ten sposób wieś otrzymała wygląd taki, jaki w głównych zarysach zachował się do dzisiaj np. w Wolinie, Nowosielcu czy Kończycach.

Pomimo zniszczeń spowodowanych przez obie wojny światowe miejscowości gminy Nisko zachowały historyczny układ przestrzenny. Nieco inny układ posiadają wsie powstałe w wyniku działalności gospodarczej: Raławice (niegdyś związane z folwarkiem), Zarzecze czy Nisko-Malce (związane z folwarkiem „Sopot”).

Układ przestrzenny miasta Nisko jest ściśle związany z przebiegiem drogi Sandomierz – Przemyśl. Ośrodkiem układu jest trapezowaty rynek, wyznaczony miejscu poprzedniego targowiska. Układ miejski rozwijał się na przełomie XIX i XX wieku, w związku z przeprowadzeniem linii kolejowej Rozwadów – Przeworsk, budową zakładów przemysłowych (cegielni, browaru, stolarni, młyna motorowego, huty szkła) oraz zlokalizowaniem w ówczesnej osadzie siedziby powiatu.

Przebieg drogi i toru kolejowego wyznaczyły na długo teren zajęty pod historyczne miasto. Obszar miasta leżący poza strefą przyrynkową został podzielony na półrolnicze działki o różnej długości. Rynek dostosowano do wcześniejszego układu dróg. Układ komunikacyjny jest bardzo prosty: główny szlak, biegnący wzdłuż Sanu, prowadzi wzdłuż zespołu pałacowo-parkowego Ressequierów do zach. narożnika rynku, wybiega zaś w stronę Przemyśla z narożnika wsch. Pozostałe drogi mają znaczenie lokalne. Pałac nizański z parkiem i zespołem gospodarczo-przemysłowym stanowi element sprzężenia przestrzennego.

Charakteryzując zabytkowe obiekty trudno nie wspomnieć o następujących zabytkach nieruchomych:

I. Zabytkowy zespół kościoła pod wezwaniem św. Józefa w Nisku

usytuowany jest w centrum miasta na pd. zach. od rynku przy ulicy Mickiewicza.

a/ Kościół pod wezwaniem św. Józefa

W 1890 roku dzięki staraniom Marii z Kinskych i Oliwiera Ressequier, właścicieli dóbr nizańskich zawiązano Komitet Budowy Kościoła. Budowę rozpoczęto w 1892 r. a zakończono w 1896. W dniu 10 czerwca 1901 r. biskup przemyski J. Fischer dokonał konsekracji kościoła. Podczas pierwszej wojny światowej 18.09.1914 r. w wyniku ostrzału artyleryjskiego kościół spłonął. Jego odbudowę w latach 1919 – 1922 przeprowadzono wg planów arch. inż. Majerskiego z Przemyśla. W 1923 r. ponownej konsekracji dokonał biskup K. J. Fischer.

W 1925 r. kolejny właściciel Niska – Maksymilian Francke utworzył beneficjum na rzecz kościoła. W dwa lata później, tj. w 1927 roku erygowano przy kościele parafię.

Kościół jest obiektem neoromańskim, wzniesionym z cegły palonej, na zaprawie wapiennej, dwustronnie tynkowany, kryty blachą ocynkowaną. Założony na planie krzyża łacińskiego, jednonawowy z transeptem, dwoma kwadratowymi zakrystiami, przedsionkami przy transepcie i kruchtą pod wieżą na rzucie prostokąta oraz półkoliście zamkniętym, prostokątnym prezbiterium.

Bryła jednowieżowa z transeptem, nawą główną i prezbiterium równej wysokości, zakrystie boczne oraz przedsionki przy ramionach transeptu o połowę niższe, nakryte dachami dwuspadowymi. Podobnie nakryta nawa główna, transept i prezbiterium. Absyda prezbiterium niższa o 1/3 wysokości nakryte dachem półstożkowym. Wieża trójkondygnacyjna, zwężająca się ku górze, nakryta wysokim ostrosłupowym hełmem.

Wszystkie elewacje otynkowane, na cokole, zwieńczone profilowanym gzymsem z fryzem arkadkowym i ząbkowanym. Narożniki ścian pomiędzy oknami opilastrowane, podzielone gzymsem kordonowym, okna rozglifione z maswerkami bądź rozetami. Fasada wieżowa z portalem głównym na osi ujętym dwoma pilastrami na cokołach, zakończonych kroksztynami dźwigającymi półkolisty,

profilowany gzyms, mieszczący niszę, ponad którą trójkątny profilowany gzyms w formie daszku. Ponad portalem na osi oculus a nad nim ponad profilowanym gzymsem kordonowym półkolisty otwór okienny z czterech stron ujęty pilastrami na cokołach o porządku doryckim. Narożniki tej części wieży wyoblone. Wieża zakończona płaskim gzymsem arkadowym i gierowanym gzymsem z oculusami.

We wnętrzu dominuje nawa główna, połączona z transeptem i prezbiterium przestrzennie, nakryta stropem płaskim z fasadą. Analogiczny strop w transepcie i prezbiterium. Absyda prezbiterium zamknięte konchą. Ściany prezbiterium na wysokość łuku okien ozdobione profilowanym gzymsem. Ściany boczne nawy głównej prezbiterium gładkie, bez podziałów architektonicznych.

Chór muzyczny wsparty na trzech wysokich arkadach z pełną balustradą. Arkady oparte na filarach. W oknach współczesne witraże zaś na podłodze współczesna posadzka marmurowa.

Wyposażenie kościoła stanowi: ołtarz główny i ołtarze boczne, neobarokowe z początku XX w. Na ścianach nawy głównej i transeptu neorenesansowe Stacje Męki Pańskiej. Ściany kościoła pokryte są współczesną, neorokokową polichromią z przedstawieniami figuralnymi i motywami roślinnymi.

b/ Plebania

Wzniesiona została w latach 1892 – 1896 z fundacji Marii Kinskych, hrabiny Ressequier i jej męża Oliwiera hr. Ressequier de Miremont, właścicieli dóbr niżańskich.

Wzniesiona została w stylu neoromańskim, z cegły pełnej na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowana oprócz detalu architektonicznego elewacji zewnętrznych. Nakryta dachem dwuspadowym, pokrytym blachą ocynkowaną. Stropy drewniane, belkowe z tynkowaną podsiębitką. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana, futrynowa. Drzwi płycinowe z nadświetlem. Schody wewnętrzne drewniane, dwubiegowe z półkolistym podestem.

Założona na rzucie prostokąta, czterodziałowa, w działach pn. trójtraktowa, w trzykrotnie węższych działach pd. dziewięciopomieszczeniowa. W pn. zach. narożniku półkolista klatka schodowa. Na piętrze zbliżony układ pomieszczeń.

Bryła budynku dwukondygnacyjna, z wieżyczką w narożniku pn. zach., częściowo podpiwniczona, część pd. zakryta poprzecznym dachem dwuspadowym. Nad działem pn. dach dwuspadowy, prostopadły do głównego o wspólnej kalenicy. Klatka schodowa – wieżyczka, trójkondygnacyjna. Dwie dolne kondygnacje półkolisty w podstawie, trzecia wyniesiona ponad dach, walcowata, zwieńczona dzwonowatym, wydłużonym hełmem z iglicą.

Naroża elewacji ujęte ceglanymi lizenami. Ceglane są także gzymsy, kordonowy i wieńczący oraz opaski okienne i drzwiowe.

Elewacja frontowa pięcioosiowa, z umieszczonymi na osi od południa w parterze drzwi. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte odcinkowo. Szczyt ujęty arkadowaniem z trójbiforyjnym układem trzech półkoliście zamkniętych okien.

Elewacja północna czteroosiowa opracowana analogicznie do południowej. Elewacja południowa z półkolistą klatką schodową, czteroosiowa z umieszczonymi na osiach wąskimi drzwiami. Trzecia kondygnacja wieży zwieńczona wieńcem drewnianych konsol, podtrzymujących szeroki okap, hełm, rozczłonkowana została czterema regularnie rozmieszczonymi drzwiami.

Wewnątrz pomieszczenie bez wyróżniających je cech, otynkowane. W sieni posadzka, na parterze podłogi a na piętrze parkiet. Wszystkie pomieszczenia są doświetlone.

II. Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Nisku,

Budynek wzniesiony został w 1904 roku ze składek społecznych, przy pomocy finansowej Zarządu Miasta i wsparciu hrabiny Marii Ressequier – właścicielki dóbr niżańskich. W 1908 r. odbyła się w nim pierwsza projekcja filmu. W grudniu 1914 r. wskutek zniszczenia kościoła w wyniku ostrzału artyleryjskiego (w październiku 1914 r.) dużą salę „Sokoła” zaadoptowano na kaplicę. Od 16 września 1944 roku budynek zajmowany był przez PP Film Polski, a w 1948 r. przejęty na prowadzenie kinoteatru świetlnego. Dnia 10 marca 1949 roku Urząd Wojewódzki w Rzeszowie zarządził likwidację TK „Sokół „ w Nisku, przeznaczając majątek na rzecz Zarządu Miejskiego w Nisku. Od 1950 roku w budynku funkcjonowało kino „San”. W 1990

roku do budynku przeniesiono Rejonowy Ośrodek Kultury. Kino włączono do działalności Ośrodka. Uchwałą Rady Miejskiej w Nisku nr VIII/56/91 z dnia 22 lutego 1991 roku utworzono Nizańskie Centrum Kultury „Sokół” w Nisku.

Jest to obiekt murowany z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, częściowo podpiwniczony, dach drewniany, konstrukcji płatwiowo-jętkowej, podpartej ścianami stolcowymi, kryty blachą ocynkowaną na rąbek stojący, na pełnym odeskowaniu, dwuspadowy (pierwotnie kryty dachówką ceramiczną, zakładkową). Stropy: żelbetowe (parter i piętro) i drewniany, belkowy (piętro – sala widowiskowa), tynkowany. Podłogi: parkiet, łom marmurowy, lastriko. Drzwi zewnętrzne płycinowe i klepkowe, jedno i dwuskrzydłowe, pełne drzwi wewnętrzne, współczesne, gładkie płytowe, pełne i przeszklone. Okna futrynowe, dubeltowe, dwuskrzydłowe i trójskrzydłowe, z nadświetlem oraz dwuskrzydłowe, zespolone z lub bez wywietrznika. Schody wewnętrzne, wylewane, betonowe, spocznikowe, dwubiegowe. Schody zewnętrzne żelbetowe, wylewane. Balustrady schodów metalowe z płaskownika, współczesne. Założony na rzucie czworoboku, szerokofrontowy. Parter półoratraktowy, złożony z traktu frontowego i tylnego. Trakt frontowy parteru dwudzielny, z sienią na osi. Trakt tylny parteru pierwotnie podzielony na sześć lokalności, obecnie z wtórnymi ściankami działowymi dzielącymi go na dziewięć lokalności.

Trakt frontowy piętra dwudzielny. Trakt tylny piętra podzielony wtórnymi

współczesnymi ściankami działowymi na dziewiętnaście pomieszczeń. Pomieszczenia parteru i piętra skomunikowane schodami umieszczonymi w trakcie tylnym. Bryła dwukondygnacyjna, zwarta, prostopadłościenna, nakryta dachem dwuspadowym.

Elewacje wsch., zach. pd. i pn., niskim, tynkowanym cokole. Elewacja frontowa (północno-wschodnia), czteroosiowa, z ryzalitem. Rozczłonkowana w narożach i pomiędzy parą okien w narożniku pd. - wsch. pilastrami, zakończonymi profilowanym gzymsem, nakrytym daszkiem pulpitem. Kondygnacje oddzielone prostym gzymsem, zamknięte profilowanym gzymsem wieńczącym. Ryzalit zakończony trójkątnym szczytem, zdobionym fryzem arkadkowym. Szczyt zakończony pinaklem, zwieńczonym kutym stylizowanym, roślinnym zwieńczeniem tympanonie chorągiewką. W dolnej części pinakla data: 1904, natomiast poniżej szczytu napis: TOWARZYSTWO/GIMNASTYCZNE/SOKÓŁ/. Okna w obramieniach z uszakami, z łukiem odcinkowym i rustykalnym zwornikiem na osi. Poniżej podokiennik z płyciłą, zwieńczony prosty, profilowanym parapetem. W ryzalicie dwie blendy (d. okna) zdobione analogicznie. Elewacja południowo-wschodnia (boczna) z dwoma ryzalitami w narożach, sześćoosiowa, cztery osie w części środkowej i po jednej w ryzalitałach. Otwory okienne w formie blend, oprócz okna na I piętrze w ryzalicie po prawej stronie. W miejscach blend pierwotnie występowały wielopolowe otwory okienne, zaś w miejscu obecnych drzwi w prawym ryzalicie, na parterze było okno. Na pięciu pierwszych osiach powyżej dawnych otworów okiennych zablendowane współcześnie okna termalne w prostych ceglanych opaskach ze zwornikiem. Pozostałe okna zdobione analogicznie do okien elewacji frontowej. Parapet okienny w formie prostej listwy, z podokiennikami zdobionymi płyciłą. W przyziemiu na trzeciej osi od lewej wykuto współcześnie prostokątny otwór drzwiowy, nakryty płaskim betonowym daszkiem. Kondygnację rozdzielone prostym, gzymsem kordonowym. Okno na piętrze w prawym ryzalicie sześciopolowe. Piętro tego ryzalitu zdobione ceglana, płaską arkadą. Analogiczne znajdowało się pierwotnie w przyziemiu tegoż ryzalitu. Elewacja zakończona bogato profilowanym gzymsem wieńczącym. Elewacja

boczna (północno – zachodnia) jednoosiowa, na obu kondygnacjach. Otwory okienne

w formie blend. Ściana rozczłonkowana płaskimi lizenami zakończonymi profilowanym gzymsem, nakrytym daszkiem pulpitowym. Kondygnacje rozdzielone prostym gzymsem kordonowym. Górna kondygnacja zdobiona dużym ceglany, płaskim łukiem. Szczyt zakończony trzema sterczynami. Sterczyna na kalenicy zakończona kuty ornamentem w formie palmety z iglicą. Elewacja tylna (południowo – zachodnia) przebudowana, bez gzymsów (pierwotnie podzielona gzymsem kordonowym i wieńczącym. Gzyms wieńczący był jedynie w części ryzalitu. Elewacja pierwotnie dziewięcioosiowa, na obu kondygnacjach. Obecnie ryzalit po prawej stronie trójosiowy na parterze i czteroosiowy na piętrze. Pozostała część elewacji czteroosiowa na obu kondygnacjach. Dawne okna ościeżnicowe pomniejszono i zastąpiono współczesnymi zespolonymi. Na półpiętrze prostokątny współczesny otwór drzwiowy. Podobudowanymi współcześnie schodami otwór drzwiowy do magazynu. W latach 2017-2018 obiekt został wyremontowany wraz z rozbudową na potrzeby Nizańskiego Centrum Kultury „Sokół”.

III. Oficyna pałacowa, ul. T. Kościuszki 1, ob. Nizańskie Centrum Historii i Tradycji

Budynek dawnej oficyny pałacowej wzniesiony został w 4 ćw. XIX wieku jako część zespołu pałacowego. Zespół ten został wybudowany przez małżeństwo Ressequierów w latach 1873-1875. W 1867 roku dobra w Nisku nabył hr. Roger Ressequier de Miremont, pochodzenia austriacko-francuskiego, którego syn Olivier wstąpił w 1868 roku w związek małżeński z Marią Kinsky. Małżeństwo gospodarowało Niskiem przez 43 lata, przyczyniając się do szybkiego rozwoju miejscowości i okolic. Działalność swoją skierowali na rozwój budownictwa, gospodarki, administracji, handlu usług i kultury. Do 1910 roku w budynku oficyny mieścił się Sąd Powiatowy. W 1912 roku oficyna została użyczona na potrzeby Prywatnego Gimnazjum Realnego, założonego z inicjatywy nizańskiego Towarzystwa Gimnazjalnego. W latach 1914-1915 budynek zajęty został przez wojska rosyjskie. Po ich ustąpieniu przywrócono go na potrzeby szkoły przy pomocy finansowej Rudolfa Ressequier- syna Oliviera i Marii – Prezesa nizańskiego

Towarzystwa Gimnazjalnego. W 1916 roku dobra nizańskie zakupił Maksymilian Francke z Berlina. W 1920 roku Maksymilian Francke przekazał Gminie Nisko w formie darowizny parcelę wraz z budynkiem Gimnazjum. W 1922 roku prywatne Gimnazjum Realne zostało upaństwowione. Szkoła zyskała nazwę Państwowe Gimnazjum w Nisku, a budynek wraz z ogrodem przeszedł na własność Skarbu Państwa. Po II wojnie światowej w budynku znalazła swoją siedzibę Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna.

Jest to budynek murowany z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, niepodpiwniczony, kryty blachodachówką. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne są obustronnie tynkowane, stropy drewniane z podsufitką i żelbetowe, odcinkowe na belkach stalowych. Konstrukcja dachowa drewniana krokwiowo-płatwiowa, ze stojącymi stolcami, wzmocnionymi zastrzałami. Drzwi pływające, jedno i dwuskrzydłowe, pełne i przeszklone. Okna zespolone, dwuskrzydłowe z nadświetlem. Schody murowane, na belkach stalowych, obłożone płytkami ceramicznymi.

Budynek został założony na rzucie wydłużonego prostokąta, trzytraktowy, złożony z traktu frontowego i tylnego, podzielonych traktem środkowym pełniącym rolę holu z ryzalitem w trzeciej osi elewacji północno-wschodniej, mieszczącym klatkę schodową na piętro.

Bryła budynku jest dwukondygnacyjna, prostopadłościenna, nakryta dachem czterospadowym. Elewacja frontowa, południowo-zachodnia, na obu kondygnacjach trójosiowa, rozczłonkowana boniowanymi pilastrami. Na parterze osi środkowej wejście główne do budynku. Kondygnacje zamknięte prostym listwowym gzymsem wieńczącym. Elewacja boczna południowo-zachodnia, ośmioosiowa, rozczłonkowana boniowanymi pilastrami. W elewacji południowo-wschodniej ryzalitu na parterze wejście do budynku. Elewacja tylna, północno-zachodnia rozczłonkowana boniowanymi pilastrami. Na parterze trójosiowa, zaś na piętrze dwuosiowa.

IV. Dom, ul. T. Kościuszki 11

Dom wzniesiony został w zachodniej pierzei ul. T. Kościuszki na przełomie XIX/XX wiek.

Budynek murowany z cegły pełnej, obustronnie tynkowany, założony na planie prostokąta, z przybudówką od północnego zachodu. Dach dwuspadowy, konstrukcji płatwiowo-krokwiowej, kryty blachodachówką. Naroża boniowane, w elewacji frontowej otwory okienne i drzwi obramione profilowanymi opaskami ze zwornikami. Drzwi drewniane, dwuskrzydłowe, płycinowe z nadświetlem, dekorowane rozbudowanymi ornamentami okuciovymi z kaboszonami. Stolarka okienna, zespolona, sześciokwaterowa. Elewacje boczne identyczne, z dwoma otworami okiennymi analogicznie dekorowanymi jak wyżej wymieniona. Otwory okienne wschodnie zamurwane. Ściany obwiedzione profilowanym gzymsem. Elewacja tylna bez detalu architektonicznego.

Układ wewnętrzny dwutraktowy, z centralną sienią przelotową. Budynek w niewielkiej części podpiwniczony, pod centralną i tylną częścią sieni, parterowy. Zwarta bryła domu o charakterze horyzontalnym, z wtórnym niskim gankiem dobudowanym do centralnej części elewacji tylnej.

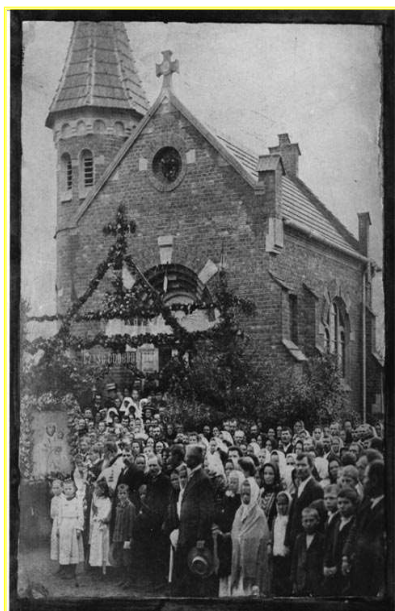

V. Kaplica przy kościele parafialnym p. w. M B Królowej Polski w Nisku-Malcach.

Historia kaplicy rozpoczyna się w 1837 roku, kiedy to Tomasz Bis zbudował niewielką drewnianą kaplicę, w której umieścił zakupiony od Niemców obraz Matki Boskiej ad Nives.

W 1872 r. obraz został odnowiony kosztem Walentego Bisa. W 1910 roku staraniem ks. Marii Ressequier, ks. Władysława Kisielewicz, Jadwigi Biesiadowskiej i Franciszka Skrzata wybudowano obecną kaplicę. Jej poświęcenia dokonano w 1911 r.. W 1934 roku wykonano ołtarz główny do kaplicy z fundacji parafian i Maksymiliana Francke – właściciela dóbr nizańskich. Ołtarz wykonał miejscowy stolarz Karol Fusiek. W latach 1977- 1983 do kaplicy dobudowano obecny kościół parafialny wg projektu arch. Romana Orlewskiego z Rzeszowa.

Kaplica usytuowana jest w północno – zachodniej części Niska na terenie osiedla Malce u zbiegu ulic Potok i Sopockiej, na wschód od rzeki Barcówki.

Wzniesiona została w stylu neogotyckim z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, od wewnątrz tynkowana z elementami kamiennymi (portal główny, szkarpy, obramienia okienne, zwieńczenie wieży, szczyt elewacji frontowej). Nawa nakryta sklepieniem krzyżowym zaś część prezbiterialna konchą. Wieżba dachowa konstrukcji krokwiowo- płatwiowej. Dach nad nawą i wieża pokryta blachą ocynkowaną zaś prezbiterium dachówką ceramiczną, zakładkową.

Założona została na rzucie prostokąta, zamknięta trójbocznie, jednoprzestrzenna. Bryła kaplicy zwarta, prostopadłościenna, nakryta dachem dwuspadowym, część prezbiterialna trójspadowym zaś wieża dachem brogowym. Elewacje zewnętrzne nietynkowane, ceglane, na tynkowanym cokole. Elewacja frontowa jednoosiowa, zwrócona na zachód. Narożniki kaplicy oszkarpowane. Na osi uskokowy portal o półkolistym wykroju z tympanonem zdobionym motywem krzyża laskowanego na tle promienistej glorii. Zwieńczenie otworu drzwiowego poniżej tympanonu zdobione motywem trójliścia umieszczonego na osi i dwoma parami kolistych otworów w narożach. W szczycie kolisty otwór okienny doświetlający poddasze. Szczyt wieńczy kamienny laskowany krzyż.

Elewacja wschodnia z półkolistą absydą, oszkarpowana z umieszczonymi na osi czterema otworami okiennymi zamkniętymi u góry półkoliście. Ponad dachem u zbiegu absydy i nowy mur ogniowy zakończony w narożach i zwieńczeniu sterczynami.

Elewacja północna dwustronna, z prostokątną blendą i półkoliście zamkniętym, dużym otworem okiennym z uskokowym gzymsem nadokiennym.

Wnętrze kaplicy jednoprzestrzenne z posadzką marmurową, tynkowanymi, bielonymi ścianami i sklepieniem, rozczłonkowane lizenami. Przy ścieżce wschodniej ustawiony współczesny ołtarz z XIX- wiecznym obrazem Matki Boskiej ad Nives.

VI. Kaplica grobowa hr. Ressequier, ob. kościół filialny w Nisku – Warchołach.

Wzniesiona w stylu neogotyckim w 2 połowie XIX w. jako kaplica grobowa dla ówczesnych właścicieli Niska – hr. Ressequier.

Położona w pd. zach. części osiedla Warchoły w odległości ok. 200 m na zach. od drogi krajowej Rzeszów – Lublin.

Murowana jest z cegły pełnej na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowana (pierwotnie od zewnątrz lico ceglane). Nakryta sklepieniem krzyżowym w części prezbiterialnej zamknięta konchą.

Wieżba dachowa konstrukcji krokwiowo – płatwiowej. Nakryta dachem dwuspadowym pokrytym blachą ocynkowaną. Założona na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Bryła kaplicy zwarta, prostopadłościenna.

Wszystkie elewacje otynkowane, na cokole. W elewacji frontowej, na osi portal o ostrołukowym wykroju. Ponad portalem tablica fundacyjna (obecnie niewidoczna), ponad którą kolisty otwór okienny doświetlający strych. Elewacja wschodnia trójboczna, oszkarpowana z umieszczonymi na osi blendami o ostro-

lukowym wykroju. Elewacje pd. i pn. dwuosiowe, oszkarpowane z umieszczonymi centralnie otworami okiennymi.

Wnętrze jednoprzestrzenne, tynkowane, bielone, rozczłonkowane lizenami. Przy ścianie wsch. współczesny ołtarz.

VII. Zespół folwarczny „Sopot” w Nisku – Malcach.

Usytuowany jest około 2 500 m na pn. zach. od centrum miasta. W skład założenia wchodzi obecnie: rządówka, spichlerz, stodoła, czworak i figura św. Rodziny. Założenie folwarczne w zdeformowanym licznymi wyburzeniami kształcie zachowało czytelne ślady dawnego układu opartego na geometryczno – kwadratowym schemacie kompozycyjnym i funkcjonalnym.

Elementy funkcjonalne zespołu:

a/ Spichlerz – usytuowany w pn. granicy założenia przy zachodnim skaju drogi folwarcznej, od zachodu zestawiony ze stodołą, od pn. otoczony polami, od wschodu aleją i budynkiem gospodarczym przy rządówce, od południa podwórzem folwarcznym. Wystawiony w końcu XIX w. Murowany z cegły, trójkondygnacyjny z użytkowym poddaszem. Założony na planie wydłużonego prostokąta. Przykryty dachem dwuspadowym, kalenicowym. Wnętrze podzielone stropami na słupach. Wyposażenia brak.

b/ Stodoła - usytuowana w północnej granicy założenia, przystawiona od wschodu do spichlerza. Od północy pola uprawne, od południa podwórze folwarczne, od zachodu łąka i zabudowa wsi. Stodołą wystawiona została pod koniec XIX w. lub na początku XX w., może po otwarciu w dobrach nizańskich cegielni po 1909 roku.

Założona na planie wydłużonego prostokąta, dwuprzjazdowa. Wystawiona z cegły ceramicznej z konstrukcją drewnianą dachu opartą na szeregu pochyłych kleszczowych słupów wspierających parabolicznie kratownicowe dźwigary wsparte na filarach przyściennych. Brak wyposażenia.

c/ **Rządcówka** – wzniesiona we wschodniej granicy zabudowy pomiędzy drogą folwarczną a dawnym sadem od wschodu, w małym ogrodzie wydzielonym siatką.

Na poprzecznej osi części gospodarczej folwarku. Wystawiona na początku XX wieku, może po 1906 r. prawdopodobnie na miejscu starego domu rzadcy, z cegły ceramicznej, parterowa z wysokim dachem dwuspadowym. Założona na planie prostokąta wydłużonego, z wejściem od zachodu. Dwutraktowa z wewnętrznym korytarzem.

VIII. Kaplica w Nisku – Podwolinie.

Usytuowana jest w centrum osiedla u zbiegu ulic H. Dąbrowskiego i Słonecznej. Wzniesiona została w końcu XIX wieku. Jest to obiekt murowany z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Nakryta dachem dwuspadowym, pokryta blacha ocynkowaną. Ustawiona na niewysokim cokole. Narożniki ujęte w pilastry z płycinami, na cokołach zwieńczone profilowanym gzymsem. W ścianach bocznych nawy i absydy umieszczone są otwory okienne. Otwór drzwiowy z portalem w formie półkolistej, zdobionej w partii cokołu prostokątnymi płycinami, z płaskim tympanonem, na którym zawieszony jest krucyfiks. Ponad dachem, na kalenicy ażurowa sygnatura zakończona krzyżem. W trójkątnym szczycie elewacji frontowej półkoliście zakończona nisza z figurą MB Niepokalanie Poczętej.

IX. Kościół parafialny p.w. MB Królowej Polski w Nowosielcu.

Usytuowany jest w centrum wsi po wschodniej stronie drogi krajowej prowadzącej z Lublina i Niska do Rzeszowa.

Historia obiektu rozpoczyna się w 1883 r., kiedy to Zofia z Wallensteinów Hompeschowa, żona właściciela Rudnika n/ Sanem hrabiego Ferdynanda Hompescha wystawiła w parku pałacowym w Rudniku n/ Sanem kaplicę z drzewa modrzewiowego. Ołtarz do tej kaplicy był rzeźbiony w Zakopanem w szkole snycerskiej na wzór ołtarza Matki Boskiej w Monachium. Po Hompeschach w 1898 r. właścicielami Rudnika drogą kupna zostali tarnowscy. W 1953 r. mieszkańcy Nowosielca z inspiracji ks. Wincentego Boczara, proboszcza z Niska wystąpili do władz powiatowych o zezwolenie na przeniesienie z Rudnika dawnej kaplicy dworskiej Tarnowskich. Próba nie powiodła się.

Czekano do wydarzeń 1956 r., kiedy do powrócono do tej myśli. W tymże roku nastąpił wykup od Spółdzielni Produkcyjnej w Rudniku wspomnianej kaplicy i przeniesienie na teren Nowosielca. W 1957 roku przystąpiono do montażu kaplicy, połączonego z rozbudową. W dniu 7.09. 1957 r. bp Wojciech Tomaka dokonał poświęcenia kamienia węgielnego. Budowę prowadzili miejscowi budowniczowie: Bronisław Iskra, Andrzej Cebula, Jan Jeż a nadzorował inż. Stafiej z Rzeszowa.

W dniu 28.09.1958 r. ks. Wincenty Boczar, dziekan rudnicki dokonał poświęcenia kościoła nadając mu tytuł MB Królowej Polski. W 1968 r. przy kościele erygowano parafię. Kościół wzniesiony został w stylu zakopiańskim.

Jest to obiekt drewniany, konstrukcji wieńcowej, zwęglowany na jaskółczy ogon, z uciętymi ostatkami. Szalowany pionowo, na podmurówce z czerwonej otynkowanej cegły. W nawie głównej strop płaski, drewniany w układzie kasetonowym, w prezbiterium strop drewniany pozorny, kasetonowy. Więźba dachowa konstrukcji krokwiowo – płatwiowej. Dach kryty blachą ocynkowaną.

Założony na rzucie wydłużonego prostokąta z dwuprzęsłowym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Bryła zwarta, prostopadłościenna. Elewacja frontowa (zachodnia) jednoosiowa, symetryczna z otworem wejściowym na osi. W szczycie kruchty znajduje się figurka MB Niepokalanie Poczętej w ramie wykonanej z czarnego dębu. Do szczytu nawy głównej przylega centralnie umieszczona sygnaturka w formie wykusza.

Elewacje boczne południowa i północna nawy głównej czteroosiowe, naw bocznych pięcioosiowe, zaś prezbiterium 1 – osiowe.

Wewnątrz ściany naw, prezbiterium, kruchty, zakrystii i skarbczyka pokryte lakierowanymi deskami w układzie pionowym i zdobione płaskorzeźbami z postaciami świętych, Chrystusa i Marii. Stropy kasetonowe pokryte są emblematami krzyża i monogramem Chrystusa i Marii oraz symbolem Ducha Św. Od strony zachodniej chór muzyczny z płycinową balustradą zdobioną motywem krzyża i symbolami Eucharystii oraz motywem plecionki.

X. Kaplica w Nowosielcu.

Usytuowana w południowej części wsi, po jej wschodniej stronie, przy drodze krajowej relacji Lublin – Rzeszów. Wzniesiona została w 1 połowie XIX wieku. Murowana z cegły pełnej, obustronnie tynkowana. Założona na rzucie ośmioboku. Wewnątrz posiada sklepienie w kształcie płytkiej kopuły. Ściany wewnątrz i zewnątrz ożywione prostokątnymi płycinami. Okienka kwadratowe. Nakryta

dachem ośmiobocznym, zwieńczonym, drewnianą ośmioboczną latarnią. Wewnątrz polichromia współczesna z kaplicą. Na sklepieniu kartusze późnobarokowe, malowane iluzjonistycznie, na ścianach we wnękach malowidła figuralne o charakterze ludowym: 1. św. Wawrzyniec, 2. Grzech Pierworodny, 3. Św. Jakub Młodszy, 4. Św. Antoni Padewski. Pozostałe wskutek uszkodzenia nieczytelne.

XI. Zespół kościelny w Raclawicach.

Położony jest w centrum wsi, przy drodze Nisko-Przemyśl, po jej wschodniej stronie. W skład zespołuchodzi : cmentarz przykościelny, dzwonnica, plebania i współczesny kościół parafialny.

a/ Plebania

Wybudowana została w stylu barokowym na przełomie XVIII i XIX wieku. Rozbudowana w 4 ćw. XIX wieku. Wzniesiona została z kamienia łamanego, wapiennego oraz cegły pełnej, obustronnie tynkowana. Stropy drewniane, belkowe, z tynkowaną podsiębitką, docieplone polepą. Wieżba dachowa drewniana, krokwiowo – stolcowa. Dach czterospadowy kryty blachą dachówkopodobną (pierwotnie dachówką ceramiczną, zakładkową).

Założona na rzucie wydłużonego prostokąta. W trakcie frontowym (pd.) wąska sień na osi poprzedzona portykiem kolumnowym. Bryła parterowa, zwarta, prostopadłościenna, częściowo podpiwniczona. Elewacje na cokole, otynkowane,

zwieńczone profilowanym gzymsem, rozczłonkowane prostokątnymi otworami okiennymi i drzwiowymi.

Wnętrze bez cech je wyróżniających, z tynkowanymi ścianami i stropami. W salonie – faseta. Komunikacja w układzie traktowym.

b/ Dzwonnica

Wzniesiona została w 1920 roku. Jest to obiekt murowany z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Nakryta dachem brogowym, pokrytym blachą dachówkopodobną. Dwukondygnacyjna. W części przyziemia składzik, na I kondygnacji pomieszczenie na dzwony. Elewacje wschodnia, zachodnia i południowa w partii przyziemia zdobione półkoliście zamkniętą płyciną. Partia I piętra otwarta na zewnątrz półkoliście zakończonymi i góry otworami okiennymi.

Założona na rzucie kwadratu. Bryła zwarta, prostopadłościenna.

XII. Zespół kościoła parafialnego w Zarzeczcu.

Usytuowany jest w części wsi zwanej Nowa Wieś, po wschodniej stronie drogi Zarzeczce – Ulanów. W skład zespołu wchodzi: d. drewniany kościół parafialny, oraz współczesny, murowany kościół parafialny i współczesna plebania

a/ Kościół parafialny p.w. MB Śnieżnej i Wspomożenia Wiernych w Zarzeczcu (nieużytkowany).

Kościół wzniesiony został rzekomo w 1720 roku w miejscowości Jeżowe, lecz Ryszard Brykowski, wybitny znawca drewnianego budownictwa sakralnego po analizie bryły i techniki budowy proponuje jako datę jego wzniesienia XV-XVI wieku, natomiast rok 1720 wiązałby z jego generalną przebudową. Kościół do 1923 roku stał w Jeżowie, skąd został przeniesiony do Zarzeczca, gdzie w 1935 roku została erygowana parafia. Kościół został poświęcony w 1936 roku. Obiekt został poważnie uszkodzony podczas działań wojennych na przełomie lipca i sierpnia 1944 roku. Zniszczeniu uległo prezbiterium kościoła. W tymże roku został odbudowany.

W 1974 roku kościół oszalowano, zaś w 1977 roku wymieniono w im podwaliny i podłogi.

Jest to obiekt drewniany, konstrukcji zrębowej, szalowany pionowo deskami, ustawiony na podmurówce z cegły. Wewnątrz sklepienia drewniane kolebkowe, pozorne, wyklejone płótnem. Więźba dachowa drewniana krokwiowa. Krokwie wzmocnione kratownicami i zastrzałami. Dach pokryty blachą ocynkowaną (pierwotnie gontem).

Korpus prostokątny, trójnawowy. Trójdzielny, z szeroką nawą, znacznie węższym przedsionkiem od pn. i prostokątnym trójbocznie zamkniętym prezbiterium od pd.. Korpus prostopadłościenny. Bryła zróżnicowana wysokością dachów. Dach nawy i prezbiterium dwuspadowy o wspólnej kalenicy. Dach prezbiterium od wsch. trójpołaciowy. W kalenicy dachu pomiędzy nawą a prezbiterium wysmukła wieżyczka na sygnaturkę z ośmioboczną latarnią i daszkiem ostrym, ośmospadowym. Dach nad przedsionkiem dwuspadowy, niższy od dachu prezbiterium. Dachy obu zakrystii pulpitowe.

Wewnątrz nawy boczne od nawy głównej wydzielone trzema parami drewnianych słupów, wspierających pozorne sklepienie kolebkowe. Pomiedzy nawą a znacznie węższym prezbiterium łuk tęczy z profilowaną belką, na której pośrodku duży krucyfiks. Sklepienie nawy i prezbiterium pokryte polichromią

geometryczną. Ściany boczne wypełnia polichromia figuralna ze scenami z Nowego Testamentu.

b/ Dzwonnica (rozebrana na etapie budowy nowego kościoła parafialnego)

Wzniesiona w 1936 roku. W tym samym czasie wyposażona w cztery dzwony, w tym jeden „Andrzej Bobola” ufundowany przez miejscowych emigrantów do Stanów Zjednoczonych. Pozostałe trzy (w tym sygnaturka) zakupiona 27 października 1936 roku za kwotę 9 000 zł ze składek parafian.

Dzwonnica była wymurowana z cegły pełnej i pokryta tynkiem. Nakryta była blachą kładzioną bezpośrednio na wierzchołku muru. Dzwony spiżowe zawieszono na żelaznych ramionach, osadzonych w murze. Założona na rzucie prostokąta. Bryła w formie prostopadłościowej. Ściana przeparta trzema wysmukłymi, zamkniętymi arkadowo otworami, nad którymi profilowany gzyms koronujący. Na dzwonnicy pośrodku niska wieżyczka na rzucie kwadratu, z czterospadowym daszkiem. Po jej bokach pulpity daszki kryjące zręby dzwonnicy. Cokół wypełniony był prostokątnymi płycinami, biegnącymi regularnie w przyziemiu wokół dzwonnicy. W arkadowych prześwitach były trzy dzwony: „Stanisław”, „Andrzej Bobola”, „Maria”, a w arkadowym prześwicie wieżyczki dzwon „Wojciech”.

XIII. Kaplica na cmentarzu parafialnym w Zarzeczcu.

Wzniesiona została ok. poł. XIX wieku. Na obecne miejsce przeniesiona została w 1923 roku, po przeniesieniu do Zarzeczca kościoła parafialnego z Jeżowego. Pierwotnie stała na terenie obecnego cmentarza przykościelnego.

Jest to obiekt drewniany, konstrukcji zrębowej, wzniesiony na ceglanej, otynkowanej. Zrąb z bali sosnowych, węglowanych na „jaskółczy ogon”, z przyciętymi ostatkami. Oszalowana.

Wewnątrz podłogi białe, drewniane, na legarach. Strop drewniany, belkowy nagi. Pułap deskowy. Wieża dachowa krokwiowo - jętkowa. Dach pokryty blachą ocynkowaną podmurówce. Drzwi wejściowe spągowe, klepkowane w jodełkę.

Założona została na rzucie prostokąta, z trójbocznym zamknięciem. Bryła jednokondygnacyjna, zwarta, nakryta dachem pięciopłóciowym.

XIV. Zespół dworsko-parkowy w Zarzeczcu.

Położony jest w południowo-zachodnim skraju wsi, na niemal płaskim obrzeżu skarpy otaczającej go od południa, północy i zachodu. Otoczony jest z trzech stron drogami, a od południa szerokim korytem rzeki San. Dostępny obecnie drogą od wschodu (ul. Starowiejska), na osi przysiółka Stara Wieś. Bryła parku wybitnie eksponowana i widoczna z dużej odległości, szczególnie z niskiego brzegu rzeki.

Założenie na zarysie owalu wyznaczonego z trzech stron przebiegiem skarpy, składa się z trzech podstawowych elementów:

- część reprezentacyjna, obejmująca dwór z podjazdem, ob. zadrzewionym. Otulona jest ona od zachodu, południa i częściowo wschodu wysokim drzewostanem i nisko schodzącym na skarpe sadem,
- drogę dojazdową z resztkami drzewostanu parkowego,
- części gospodarczej, zajętej przez współczesne zabudowania, położone na północ od dworu.

Układ części gospodarczej geometryczny, funkcjonalny z dużym placem manewrowym od południa.

Układ zieleni swobodny, przy dworze zgeometryzowany, wyznaczony w głównej mierze układem terenu.

a/ Dwór

Wzniesiony został w 2 poł. XIX wieku. Jest to budynek parterowy, niepodpiwniczony z użytkowym poddaszem. Założony na rzucie wydłużonego prostokąta. Fundamenty z kamienia łamanego. Ściany konstrukcyjne z cegły ceramicznej, pełnej, obustronnie tynkowane.

Strop nad parterem drewniany. Więźba dachowa drewniana, kryta blachą dachówkopodobną. Przed wejściem od frontu umieszczono na osi portyk kolumnowy.

Kapliczki i figury świętych wrosły w nasz krajobraz i są nieodłącznym jego elementem. Można je spotkać przy drogach, na rozstajach, na leśnych duktach, wśród pól, na rynkach miasteczek czy w przydomowych ogródkach. Tradycja ich wznoszenia sięga początków chrześcijaństwa, kiedy w miejsce pogańskich świątyń, kamienia i innych symboli stawiano krzyż, jako znak zwycięstwa wiary chrześcijańskiej. Spotykane na obszarze gminy kapliczki i figury przydrożne oraz krzyże wzniesione przez wiejskich cieśli, wykute przez ludowych lub na pół ludowych kamieniarzy, są najczęściej bardzo skromne, grubo i nieudolnie

wykonane. Wyraźna ich rodzimość oraz dodatnie funkcje w krajobrazie budzą żywe zainteresowanie tymi zabytkami i podkreślają ich znaczenie dla kultury regionu.

Pierwszą grupę stanowią kapliczki w formie latarni. Na wysokim cokole umieszczony prostopadłościenny słup o sfazowanych narożnikach, dźwigający ażurową „skrzyneczkę- latarnię nakryta daszkiem brogowym, zakończonym krzyżem łacińskim. Wewnątrz latarni współczesna figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Ten typ kapliczki reprezentuje obiekt przy ul. Wolności (przy rondzie).

Odrębną grupę stanowią kapliczki w formie ustawionej na wysokim cokole niszy, przekrytej daszkiem siodłowym. Tego rodzaju kapliczki występują w Nisku: przy ul. Rzeszowskiej (via a vis leśnego parkingu) oraz na rogu ul. Rzeszowskiej i Kruczej i w Wolinie. Kapliczka w Wolinie posiada zdwojoną nisze, umieszczone jedna nad drugą i nakryta jest daszkiem dwuspadowym.

Znacznie wyższy poziom artystyczny reprezentują występujące na terenie miasta Niska figury: Serca Pana Jezusa przy ul. Sandomierskiej i Świętej Rodziny przy ul. Sopotckiej, wzniesione z fundacji Marii z Kinskych hr. Ressequier i jej męża Oliviera hr. Ressequier, dziedziców dóbr niżańskich. Obie figury wykonane zostały zapewne w jednym z tyrolskich warsztatów rzeźbiarskich.

Pierwotnie zabudowa wiejska była drewniana, jednak ze względu na nietrwałość materiału uległa ona zniszczeniu i była wymieniana na nową. Również pożary oraz okres I i II wojny światowej spowodowały poważne straty wśród tych obiektów. Pomimo powstania od lat 60-tych XX w. szeregu budynków murowanych, często o architekturze niedostosowanej do miejscowej tradycji oraz krajobrazu kulturowego do chwili obecnej zachowało się wiele obiektów drewnianych. Pierwotna zabudowa drewniana była z bali drewnianych, w konstrukcji zrębowej, o węglach łączonych na „obłap” później na „rybi lub jaskółczy ogon”. Końce belek były pierwotnie nie obcinane, a dopiero później równo obcięte. Dachy domów były krokwiowe, czterospadowe, kryte słomą, wysokie. Domy zwrócone były szczytem do drogi, głównie jednotraktowe, długie z sienią przelotową i częścią gospodarczą

pod jednym dachem (po jednej stronie sieni była izba, a po drugiej komora, obora). Często do domu dobudowywane były aneksy gospodarcze (stajnie, szopy itp.)

W okresie międzywojennym zaczęto zmieniać formę dachu z czterospadowego na dwuspadowy i jego pokrycie, ściany szalowano deskami.

Wiele obiektów o zmienionej architekturze zachowało się w Kończycach, Nowosielcu, Wolinie, Zarzeczu. Wpisują się one w naturalny krajobraz kulturowy miejscowości.

Z drewnianych obiektów użyteczności publicznej zachował się budynek szkoły w Nisku - Malcach.

Murowana zabudowa o charakterze zabytkowym na obszarze gminy zachowała się w Nisku. Zgrupowana jest Ina wokół pierzei przyrynkowych i ulic dolotowych do rynku. Pochodzi ona z końca XIX i początku XX wieku. Kamienice przyrynkowe należą do najbardziej reprezentacyjnych budynków miasta Niska. Wszystkie murowane z cegły, otynkowane, jednopiętrowe z podziałem ramowym ścian, z gzymsami kordonowymi między piętrami. W przyziemiu znajdują się pomieszczenia handlowo-usługowe. Współczesne budownictwo mieszkaniowo-usługowe powstało w charakterze plomb w miejscu wcześniejszych kamienic. Są to obiekty jednopiętrowe, dostosowane gabarytem do otaczającej zabudowy lecz o zróżnicowanym wystroju fasad i układu wnętrza, który dostosowany został do potrzeb i funkcji obiektów.

Z murowanych obiektów użyteczności publicznej powstałych na przełomie XIX i XX wieku istnieją budynki: Starostwa, ob. Urząd Miasta i Gminy, Aresztu Śledczego, Banku Rolnego (ob. Pekao S.A.), Poczty, Dworca Kolejowego, d. Liceum Ogólnokształcącego (l. 20-te XX w.) czy też przebudowany na szpital pałac hr. Ressequierów.

Z obiektów przemysłowych należy wymienić pochodzący z pocz. XX wieku zespół przemysłowy w Nisku: browar, stolarnia, cegielnia oraz zespół zabudowy folwarku „Sopot” na osiedlu Malce.

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Większość nekropolii powstałych przed 1939 rokiem ma charakter zabytkowy, gdyż poza

wartościami emocjonalnymi, użytkowymi prezentują w jakimś stopniu wartości artystyczne, historyczne przestrzenno -kompozycyjne i przyrodnicze. Cmentarze z racji cech zabytkowych są pod opieką prawną Państwa i Kościoła.

Zakładanie cmentarzy jest nierozdzielnie związane z powstaniem parafii. Do nekropolii będących w kręgu zainteresowania konserwatorskiego należą:

- cmentarz parafialny w Raławicach,
- cmentarz przykościelny w Raławicach,
- cmentarz parafialny w Zarzeczcu
- cmentarz z I wojny światowej na terenie cmentarza parafialnego w Nisku - Barcach,
- cmentarz z I wojny światowej w Zarzeczcu –Podborku.

A/ Cmentarz parafialny w Raławicach.

Założony został na pocz. XIX wieku. Położony jest we wschodniej części miejscowości przy drodze Sandomierz – Przemyśl, na terenie płaskim. Od południa i wschodu otoczony lasem sosnowym, od północy i zachodu polami. Założony został na planie zbliżonym do kwadratu, z regularnym układem mogił, kwater i alejek. Główna alejka na osi wejścia. Występuje na nim ok. 25 nagrobków o cechach zabytkowych. Przeważają jednak nagrobki nowe, wykonane z betonu, lastryka, granitu czy marmuru.

B/ Cmentarz przykościelny w Raławicach.

Założony po 1326 roku, w wyniku powstania we wsi parafii. Usytuowany u zbiegu ulicy Zielonej i Rudnickiej, prowadzącej do Przemyśla. Na terenie cmentarza znajduje się dzwonnica i współczesny kościół parafialny. Zachował się też jeden nagrobek.

C/ Cmentarz parafialny w Zarzeczcu.

Założony w 1 poł. XIX wieku. Usytuowany jest na wierzchołku niewielkiego pagórka, przy drodze do Kurzyny Średniej i Ulanowa, na terenie niezabudowanym. Od północy i zachodu otoczony polami, od wschodu i południa lasem sosnowym. Założony na planie trapezu z regularnym układem mogił i kwater, zwłaszcza w południowo – zachodniej części. Na terenie cmentarz znajduje się drewniana kaplica.

D/ Cmentarz z I wojny światowej na terenie cmentarz parafialnego w Nisku – Barcach.

Założony został w 1914 roku. Usytuowany jest w obrębie cmentarza parafialnego, przy alei głównej, w pobliżu kościoła cmentarnego. Założony na planie prostokąta, z regularnym układem czterech kwater z mogiłami pojedynczymi i zbiorowymi. Układ alejek przecinający się prostopadle.

E/ Cmentarz z I wojny światowej w Zarzeczcu – Podborku.

Założony został w 1914 roku. Położony jest na łagodnym stoku niewielkiego wzgórza, na terenie niezabudowanym, oddalony ok. 20 metrów od drogi krajowej Lublin – Rzeszów o ok. 3 km od Zarzeczca.

Założony na planie niewielkiego prostokąta z ustawionym pośrodku głazem kamiennym. Teren porośnięty trawą i samotnie rosnącą sosną.

Ponadto na obszarze gminy znajdują się współczesne cmentarze:

- cmentarz parafialny w Nowosielcu
- cmentarz komunalny w Nisku.

3.2. Zabytki ruchome.

a/ wpisane do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomości) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje

się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzealnego lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wedle obecnego stanu na obszarze gminy Nisko znajduje się jeden zabytek wpisany do rejestru:

* Figura św. Rodziny w Nisku - Malcach, na mocy decyzji nr: B – 136 z 18. 01. 2006 roku Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

3. 3. Zabytki archeologiczne.

Gmina Nisko położona w północno – zachodniej części województwa podkarpackiego pod względem fizjograficznym obejmuje Dolinę Dolnego Sanu, Płaskowyż Kolbuszowski i Tarnogrodzki i Równinę Biłgorajską wchodzące w skład makroregionu Kotliny Sandomierskiej.

Kotlina Sandomierska jest zapadliskiem przedgórskim (przedkarpackim) o charakterze obniżenia erozyjnego a jednocześnie jest ona basenem akumulacyjnym dla rzek karpaccich.

Rozbudowana terasa Sanu, duża liczba cieków wodnych powoduje, że na obszarze Gminy znajduje się bardzo duża liczba stanowisk archeologicznych. Znane są one z badań stacjonarnych i powierzchniowych wykonywanych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Stanowiska posiadają różną wartość poznawczą.

Analizując stan osadnictwa prehistorycznego i średniowiecznego na obszarze Gminy należy zdawać sobie sprawę z odmiennych niż obecnie warunków naturalnych. Podstawowymi czynnikami determinującymi życie społeczeństw pierwotnych był: klimat, gleby, rzeźba terenu oraz szata roślinna.

Na obszarze Gminy najstarsze materiały pochodzą z okresu paleolitu (500 000 – 9 800 p.n.e.) – Nisko - stanowisko 6 i mezolitu (9 800 – 5 800 p.n.e.) – Nowosielec –

stanowisko 1. Brak cech dystynktywnych uniemożliwia określenie przynależności kulturowej tego materiału.

Epoka kamienia – neolit (5 800/ 5 600 – 2 400/ 2 300 p.n.e.) wprowadzając gospodarkę wytwórczą związaną z zajęciami rolniczymi (uprawa roli, hodowla zwierząt) doprowadziła do zmiany systemu osadnictwa. Powstały stałe osady, w których jednym z ważniejszych zajęć była produkcja naczyń glinianych. Z tego okresu pochodzą liczne stanowiska, które z uwagi na mało charakterystyczny materiał trudno zaliczyć do określonej kultury (Nisko – Malce st. 8, Nisko – Warchoły st. 1, Nisko – Warchoły st. 3, Nisko st. 2, 4, 12, 13,17, Zarzecze st. 6, Raławice st. 8)

Jedyną wyodrębnioną kulturą okresu neolitu jaką udaje się ustalić w oparciu o zachowany dość licznie materiał archeologiczny jest kultura pucharów lejkowatych (3 500 – 2 000 p.n.e.) Na obszarze gminy reprezentowane jest przez stanowiska (Zarzecze st.: 8, 16, 17,18, 21, 24, Raławice st. 10).

Wczesna epoka brązu (2 400/ 2 300 – 1 700 p.n.e.) będąca kontynuacją późnoneolitycznej tradycji kulturowej znana jest ze śladów lub punktów osadnictwa reprezentowanych przez stanowiska (Zarzecze st. 14, Nowa wieś st. 1 i 6)

Kolejnym okresem, z którego występują stanowiska archeologiczne na obszarze gminy jest okres epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (1 500 – 450 p.n.e.). Okres ten wypełnia w całości grupa tarnobrzeska kultury łużyckiej. Z omawianego okresu pochodzą stanowiska: Nisko – Malce – st. 3, 4, 6, 7, 8, 12, Nisko – Moskale – st. 2, 3, Nisko – st. 3, 5, Nisko – Warchoły – st. 3, 5, 6, 7, Nisko – Barce – st. 1, 3, Zarzecze - Kamień – st. 7, Zarzecze – st. 1, 16, 18, Raławice – st. 4, 8, 9, Nisko- Podwalina – st. 2, 3, 4, 5, Zarzecze – Krzaki – st. 21, Zarzecze- Szoje – st. 22, 24, Zarzecze – Hawryły – st. 27, Nowa Wieś- st. 6, 8, 9, Wolina – st. 1, Nowosielec – st. 2.

Pierwsze wieki naszej ery to okres wpływów rzymskich epoki żelaza, kiedy to stwierdza się silne oddziaływanie kultury prowincjonalno – rzymskiej a nawet dochodziło do kontaktów handlowych z Cesarstwem Rzymskim. Rzymianie udawali się tutaj w poszukiwaniu cenionego u nich bursztynu, przywożąc w zamian bróń, ekskluzywne wyroby lub płacąc pieniędzmi, które są dość częstym znaleziskiem.

W tym też okresie rozwijała się na naszym terenie tzw. kultura przeworska. Na terenie gminy reprezentują ten okres następujące stanowiska: Nisko – Malce st. 8, Raławice st. 1, Zarzecze st. 4 i 5, Nisko st. 2,1,7.

W wyniku olbrzymich przemieszczeń ludności, jakie miały miejsce pod koniec IV i w V wieku n.e. na ten teren napływała także ludność słowiańska zamieszkująca pierwotnie tereny położone znacznie dalej na Wschodzie. Był to czas, kiedy rozpoczął się okres zwany wczesnym średniowieczem, trwający aż do połowy XIII w. Od tego czasu możemy mówić o ciągłości osadniczo – kulturowej, a także stosując metodę retrospekcyjną wykorzystać późniejsze przekazy piśmienne. Cały ten okres wczesnego średniowiecza jest mocno zróżnicowany. Na początku mamy do czynienia z jednolitą kulturą na znacznych przestrzeniach i niezróżnicowanym społeczeństwem. Od przełomu VII i VIII wieku powstawały pierwsze ugrupowania plemienne, a w X wieku pierwsze organizmy państwowe. Z omawianego okresu pochodzą następujące stanowiska archeologiczne: Nisko – Malce st. 5, Nisko st. 1, 2, 3, 12, 15, Nisko – Warchoły st. 1, Zarzecze st. 7, 10, 15, 21, 27, Raławice st. 6, Nowa Wieś st. 5 i 10.

Z okresu średniowiecza i późnego średniowiecza zachowały się stanowiska w Raławicach st. 9 i Nowej Wsi st. 7 i 11.

Poza wymienionymi stanowiskami na obszarze Gminy występuje jeszcze takie, które pochodzi z okresu nowożytnego (XVI – XVII w.) zlokalizowane w Zarzeczcu st. 2.

3. 4. Krajobraz kulturowy.

Obszar gminy Nisko pod względem ukształtowania powierzchni jest dość zróżnicowany krajobrazowo. W jego krajobrazie występują płaskodenne doliny rzeczne i wynoszące się ponad ich poziom wysoczyzny zwane płaskowyżami. Rolniczy charakter gminy znajduje odzwierciedlenie krajobrazie, w którym dominują pola uprawne, przeplatane łąkami i pastwiskami. Wśród pól pojawiają się kępy zadrzewień i zakrzewień oraz niewielkie laski. Krajobraz urozmaicają rzeki, śródpolne oczka wodne, stawy czy starorzecza (okolice Raławic, Woliny, Niska).

Najbardziej atrakcyjna krajobrazowo jest południowa część gminy porośnięta dużym kompleksem leśnym Puszczy Sandomierskiej, przeplatany śródleśnymi łąkami i mokradłami a także dolina rzeki San ze wspaniałym widokiem na trasę nadzalewową w okolicach Zarzecza.

Trzeba zaznaczyć, że tereny rolne, łąkowe i leśne przecinają liczne ciekły wodne, w części uregulowane oraz kanały i rowy melioracyjne.

Nieodłącznym składnikiem krajobrazu jest zabudowa skupiona we wsiach i mieście Nisku.

Głównymi dominantami krajobrazowymi wyróżniają się wsie: Raclawice, Zarzecze, Nowosielec i miasto Nisko. W krajobrazie gminy eksponowana jest zabudowa miejscowości położonych nad Sanem (Raclawice, Nisko, Zarzecze, Wolina).

Osadnictwo o starej metryce wykazuje ścisły związek z formami krajobrazu naturalnego. Najstarsza osada (Nisko) o charakterze przedlokacyjnym reprezentuje układ rzędowy i placowy. Charakterystyczne jest lokalizowanie zabudowy w jednym rzędzie, wzdłuż drogi przebiegającej równoległe do starego koryta rzeki i wokół trapezowatego błonia (targowiska). Formy osadnictwa lokacyjnego reprezentują rozproszoną ulicówkę z nawsiem (okres średniowieczny) i ulicówki przydrożne (okres nowożytny oraz z przełomu XVII/XVIII wieku).

4. Zadania.

Koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego jest warunkiem podstawowym i niezbędnym do realizacji zadań wytyczonych w Programie opieki nad zabytkami.

Można to osiągnąć poprzez:

- ✓ uwzględnienie warunków ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego) i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody, równowagi ekologicznej w planach rozwoju gminy,

- ✓ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań priorytetowych, wynikających z koncepcji zagospodarowania przestrzennego gminy,
- ✓ uwzględnianie w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego, związanego z założeniami ruralistycznymi (zadanie zrealizowane poprzez opracowanie I zmiany Studium w 2010 roku oraz MPZP Centrum w Nisku w 2015 roku),
- ✓ wykorzystanie nowej formy prawnej ochrony zabytków jaką stanowi park kulturowy,
- ✓ przeciwdziałanie tendencjom rozpraszania zabudowy wsi,
- ✓ uwzględnianie w Studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów.

4. 1. Rewaloryzacja układu urbanistycznego miasta Nisko.

Działania prawne

- Sporządzenie i uchwalenie planu zagospodarowania przestrzennego i rewaloryzacji zespołu staromiejskiego Niska. Zadanie to winno być potraktowane jako priorytetowe ze względu na występowanie w Nisku układu przestrzennego o szczególnych walorach kompozycyjnych i znacznym nasyceniu zabytkową zabudową. Plan zagospodarowania przestrzennego i rewaloryzacji starego miasta uwzględniać powinien wytyczne konserwatorskie oraz zapisy zawarte w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Nisko oraz Studium wartości kulturowych gminy. (zadanie zrealizowane poprzez opracowanie I zmiany Studium oraz MPZP Centrum w Nisku)

- Kompleksowa i konsekwentna realizacja rewaloryzacji starego miasta Niska, ze szczególnym uwzględnieniem następujących wytycznych: (zadanie zrealizowane lub w trakcie realizacji)
 - a/ W zakresie ochrony i konserwacji zabytkowych zasobów kulturowych oraz ich restauracji:
 - ✓ zachowanie i uczytelnienie historycznego rozplanowania miasta – rynku z siecią uliczną, z zachowanymi w istniejących ulicach dróg średniowiecznych i nowożytnych,
 - ✓ ochrona konserwatorska zabudowy zabytkowej oraz zabudowy o cechach regionalnych.
 - b/ W zakresie zachowania i rekompozycji zabytkowego krajobrazu.
 - ✓ Zachowanie kompozycyjnych wartości zespoły wewnątrz architektoniczno – krajobrazowych (zachowanie kompozycji wewnątrz urbanistycznych związanych z zespołem kościoła par. p.w. Św. Józefa, d. zespołem pałacowo – parkowym),
 - ✓ Rekompozycja wewnątrz urbanistycznych Rynku (Pl. Wolności), ulic: Kościuszki, Wolności, Sandomierskiej, zdegradowanych głównie przez: nową zabudowę, niedostosowaną do otoczenia, zaniedbania w utrzymaniu i konserwacji obiektów zabytkowych oraz nieodpowiednie zagospodarowanie terenu (uwzględniona w MPZP Centrum w Nisku),
 - ✓ Ochrona ekspozycji charakterystycznych układów kompozycyjnych wewnątrz urbanistycznych oraz sylwety miasta poprzez zachowanie kierunków, ciągów i punktów widokowych.
 - c/ Przystosowanie zespołu staromiejskiego do współczesnego funkcjonowania jako ośrodka usługowego gminy i miasta Nisko, ze szczególnym uwzględnieniem zasad istotnych dla ochrony środowiska kulturowego:
 - ✓ Sanacja i modernizacja sieci uzbrojenia – wymiana sieci napowietrznych na ziemne, zastąpienie obecnie istniejących latarni na

dostosowane charakterem do zabytkowego otoczenia, wg zapisów w MPZP Centrum w Nisku

- ✓ Uporządkowanie działek na zapleczu zabudowy,
- ✓ Przestrzeganie wskazanych zasad w stosunku do nowej, uzupełniającej zabudowy dotyczących bryły, formy, kształtu i pokrycia dachów, materiałów i wystroju architektonicznego,
- ✓ Przestrzeganie wskazanych zasad dotyczących umieszczania reklam, wg zapisów w MPZP Centrum w Nisku.

d/ Rewaloryzacja pierzei rynkowych zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, odnoszącymi się przede wszystkim do gabarytów pierzei, uzupełnienia pierzei,

- ✓ Opracowanie Studium krajobrazowego dla miasta Niska, w celu ochrony i świadomego kształtowania i uczytelnienia walorów krajobrazu i architektury, charakterystycznej sylwety zespołu staromiejskiego z główną pozytywną dominantą bryły kościoła par. p.w. Św. Józefa.
- ✓ Ochrona wartości zabytkowego krajobrazu kulturowego miasta poprzez zapewnienie szczególnej kontroli zamierzeń inwestycyjnych na atrakcyjnych kierunkach ekspozycji obiektów i zespołów zabudowy w celu ochrony tych ekspozycji,
- ✓ Nadanie wyższego standardu przestrzeniom publicznym (przy pełnym zachowaniu ich atrybutów) poprzez konsekwentne stosowanie wytycznych konserwatorskich oraz zachowanie lokalnego charakteru zabudowy przy nowych inwestycjach, wg zapisów w MPZP Centrum w Nisku
- ✓ Popularyzacja wartości zespołu staromiejskiego oraz potrzeb i zasad jego rewaloryzacji nastawiona przede wszystkim na szeroko rozumianą społeczność lokalną (inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, pozostałych mieszkańców); prezentowanie przez władze samorządowe perspektywicznego, pozytywnego

obrazu rozwoju miasta i gminy, szans i korzyści, jakie może przynieść należyta dbałość o szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe (pozyskiwanie dodatkowych funduszy, rozwój turystyki, nowe miejsca pracy).

4. 2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

Staranne planowanie przestrzenne wsi, respektujące wartości układu ruralistycznego,

- ✓ Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w strefach ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w Studium wartości kulturowych gminy i miasta Nisko i jego I zmianie ze względu na potrzebę zapewnienia ładu przestrzennego i ochrony zespołów zabytkowej zabudowy (zrealizowane - Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego p.n. "Centrum w Nisku" etap I),
- ✓ Nawiązanie w nowej architekturze do lokalnych wzorów i materiałów (regionalizm) i konsekwentnego egzekwowania praw w tym zakresie,
- ✓ Opracowanie katalogu form budownictwa regionalnego i jego praktyczne wykorzystanie przy realizacji nowych inwestycji przede wszystkim zakresie budownictwa mieszkalnego, zwłaszcza na obszarach stref ochrony konserwatorskiej i historycznie ukształtowanych i czytelnych do dziś układów przestrzennych,
- ✓ Ochrona najcenniejszych obiektów „in situ”,
- ✓ Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego, oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.)
- ✓ Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów.

4.3. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów, charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, na którym zlokalizowana jest gmina.

- ✓ Podjęcie działań zmierzających do objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych o znaczących dla regionu wartościach historycznych, artystycznych i naukowych.

Proponuje się uwzględnienie w w/w działaniach następujących obiektów:

- * drewniany kościół par. w Nowosielcu
 - * drewniany kościół par. w Zarzeczcu
 - * zespół dworsko-parkowy w Zarzeczcu
 - * drewniany budynek Szkoły Podstawowej w Nisku - Malcach
 - * budynek Starostwa, ob. U G i M w Nisku
 - * budynek Aresztu Śledczego w Nisku
 - * budynek Banku Pekao S.A. w Nisku
 - * budynek dworca kolejowego w Nisku
 - * budynek d. leśniczówki w Nisku - Warchołach
- ✓ Prowadzenie prac remontowych w obiektach zabytkowych, stanowiących własność władz samorządowych, zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi.
W pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne,
 - ✓ Zapobieganie dekapitalizacji zabudowy zespołu staromiejskiego w Nisku – podejmowanie przez samorząd inicjatyw zachęcających właścicieli obiektów zabytkowych do przeprowadzenia remontu i konserwacji – samorządowy system preferencji finansowych dla właścicieli i użytkowników zabytków (m.in. ulgi i zwolnienia podatkowe, partycypacja w kosztach).
 - ✓ Wspieranie działań zmierzającym do powstrzymania procesu niszczenia oraz działań ratunkowych w stosunku do obiektów zabytkowych o

wybitnych w skali gminy, nieużytkowanych i znajdujących się w złym stanie technicznym, a dających jednak możliwość adaptacji do nowej funkcji, służącej (bezpośrednio lub pośrednio) społeczności lokalnej:

- * nieużytkowany d. kościół par. w Zarzeczcu
- * rządówka w Nisku – Malcach (obiekt sprzedany na cele usługowe).

Starania o zachowanie i ochronę drewnianego budownictwa w mieście i gminie; zachowanie nielicznych już „enklaw” tego budownictwa.

- ✓ Dążenie do zabezpieczenia, konserwacji i zachowania nielicznych już najstarszych i najcenniejszych obiektów budownictwa.
- ✓ - Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych organizowanych w zabytkowych budynkach jako jedna z możliwych form ratowania niedoinwestowanych, niszczących i ginących z krajobrazu obiektów drewnianych.
- ✓ Zapewnienie respektowania wymogów ochrony konserwatorskiej w stosunku do obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej.
- ✓ Prowadzenie w pierwszej kolejności prac zabezpieczających i powstrzymujących proces destrukcji, remontowanie zgodnie z wymogami konserwatorskimi, preferowanie działań zabezpieczających autentyczną substancję zabytkową.
- ✓ Eliminowanie prac adaptacyjnych i remontowych przeprowadzanych ze szkodą dla substancji zabytkowej obiektu.
- ✓ Reagowanie samorządu na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków, w konsekwencji prowadzące do uszkodzeń i zniszczeń.
- ✓ Wspieranie inicjatyw zmierzających do rewitalizacji zabytkowych obiektów przemysłowych – w dobie głębokich przekształceń własnościowych w sposób szczególnie narażonych na zniszczenie lub silne przekształcenia:
 - * d. stolarnia w Nisku
 - * d. browar w Nisku

* d. cegielnia w Nisku

- ✓ Przy sprzedaży przez gminę obiektów zabytkowych preferowanie inwestorów zobowiązujących się do właściwego zagospodarowania obiektów nieużytkowanych.
- ✓ Wdrożenie systemu wsparcia finansowego dla właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów (wpisanych do rejestru i do gminnej ewidencji zabytków) przeznaczonego na wykonanie remontów i konserwacji budynków (ulgi podatkowe, finansowanie prac inwentaryzacyjnych i dokumentacyjnych, współfinansowanie remontów).
- ✓ Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów, ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń.
- ✓ Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp.
- ✓ Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków:
 - * monitoring dotyczący stanu zachowania obiektów zabytkowych, prowadzonych prac remontowych i konserwatorskich oraz bieżące wprowadzanie danych do komputerowej bazy ewidencji gminnej
 - * wypracowanie zasad wymiany informacji i aktualizacji danych dotyczących obiektów zabytkowych, objętych gminną ewidencją zabytków pomiędzy Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu a Urzędem Gminy i Miasta w Nisku.

4. 4. Opieka nad zabytkami ruchomymi.

- ✓ Wspieranie prac konserwatorskich zespołów zabytków ruchomych w kościołach parafialnych w Raławicach, Zarzeczcu, Nisku i Nowosielcu.

- ✓ Podjęcie działań w zakresie ochrony zabytkowego wyposażenia kapliczek przydrożnych drogą wymiany oryginałów na kopie oraz umieszczanie zabytków w zbiorach publicznych (państwowych i kościelnych).
- ✓ Należy wykonać karty ewidencyjne zabytków ruchomych znajdujących się w kościołach parafialnych w Raławicach, Zarzeczcu, Nisku i Nowosielcu.

4.5. Ochrona wartości niematerialnych.

- ✓ Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmocnienie procesów integracyjnych w społeczności lokalnej.
- ✓ Utrwalenie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca, lokalizacji nieistniejących obiektów o znaczeniu dla historii regionu np. cmentarza żydowskiego czy dawnego grodziska w Nisku.
- ✓ Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowych – przysiółków, historycznych nazw ulic itp., inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie, promujących lokalną historię i lokalne tradycje.
- ✓ Utrzymanie i bieżąca konserwacja figur przydrożnych i pomników połączone z kultywowaniem, dokumentowaniem i upowszechnianiem tradycji związanej z tymi obiektami.
- ✓ Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp., poprzez działalność wydawniczą (regionalia), prowadzenie lekcji nt. przeszłości kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.,
- ✓ Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania, wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).

- ✓ Otaczanie opieką miejsca kultu religijnego – sanktuarium Św. Józefa - Opiekuna Rodzin w Nisku.
- ✓ Wspieranie i promowanie lokalnych inicjatyw – imprez kultywujących tradycje, regionalny strój, obrzędy.

4. 6. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

4. 6. 1. Rozwój turystyki i działania promocyjne:

- a/ kreowanie szlaków edukacyjno – turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego gminy,
- b/ wspieranie rozwoju agroturystyki z wykorzystaniem zabytkowych obiektów budownictwa drewnianego,
- c/ wykorzystanie zasobów kulturowych w promocji gminy i intensyfikacji jej rozwoju, szczególnie obszarów wiejskich np. w powiązaniu z ochroną środowiska, inwestycjami w otoczeniu rolnictwa, ochroną tradycyjnych form gospodarowania.

4. 6. 2. Działania edukacyjne:

- a/ inicjowanie i wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia ochrony dóbr kultury,
- b/ budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- c/ wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn.
- d/ popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy premiujące wiedzę i znanstwo dziedzictwa kulturowego.
- e/ wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa archeologicznego.

- f/ inicjowanie i wspieranie rozwoju szkolnych izb tradycji (gromadzących dawne i współczesne fotografie dokumentujące przestrzeń kulturową; przedmioty użytku codziennego przodków itp.).

5. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Nisko.

Zadania opisane w aktualizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy i Miasta Nisko powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy i Miasta Nisko zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (np. szkoły, bądź gminne placówki kultury) oraz wydziały Urzędu Gminy i Miasta Nisko w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

1. prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
2. finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
3. społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
4. kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),

5. koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

Kolejna edycja (aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Nisko ma być opracowana po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Miasta Nisko

6. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach): wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,

7. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Nisko.

Przygotowana aktualizacja programu jest zbiorem celów dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie władz samorządowych, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponować może samorząd. Zakłada się zatem, że źródłem finansowania zadań będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub zasięgu władz samorządowych, jak również inne źródła (prywatne, rządowe itp.). Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku.

Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

1. dotacje ministra kultury
2. programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
3. promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
4. dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
5. dotacje powiatowe
6. dotacje gminne
7. dotacje Województwa

Źródła zagraniczne:

1. źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych
2. źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG

7.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a/ Ochrona zabytków Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo, że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac.

Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe,

zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie

artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA !!! – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody ba-

dawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

c. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej.

Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup

wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;

- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.
- budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach pro-

gramów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu priorytetu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest **Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dofinansowanie dotyczy projektów realizowanych w ramach: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2007-2013, Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Programu Kultura 2007-2013. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

➤ „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO 2019

- Kolekcje muzealne

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów

PROGNOZOWANY BUDŻET PROGRAMU:

* przewidywana kwota wydatków w etapie konkursowym:	3 000 000 zł
* kwota zarezerwowana dla zadań rozpatrywanych w etapie odwoławczym:	450 000 zł
* ogółem:	3 450 000 zł

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i

regionalnej. Program ma za zadanie utrwalanie wysokich standardów w zakresie opracowywania, przechowywania, konserwowania i popularyzowania obiektów i kolekcji muzealnych. Decyzje o wytypowaniu obiektów do dofinansowania w ramach programu powinny być elementem konsekwentnie realizowanego i długofalowego planu rozwoju kolekcji. Ze względu na powyższe wymagania program skierowany jest wyłącznie do instytucji kultury wpisanych do Państwowego Rejestru Muzeów, które są w szczególności zobligowane do zachowania wysokiej wartości merytorycznej realizowanych przedsięwzięć oraz do stosowania właściwych reguł opieki nad gromadzonymi zbiorami. Dla pełnej realizacji celów programu istotne jest również zagwarantowanie przez muzea i ich organizatorów odpowiedniej stabilności organizacyjnej i finansowej. Równie ważne jest wypracowanie efektywnych narzędzi promowania gromadzonych zbiorów oraz atrakcyjnych, nowoczesnych form ich prezentacji, które dadzą możliwość szerszego, ponadlokalnego oddziaływania prezentowanych treści. Tworzone i rozbudowywane w ramach programu zbiory powinny stanowić wsparcie dla rozwoju przedsięwzięć edukacyjnych, realizowanych przez muzea państwowe i samorządowe, których zadaniem jest wzbogacanie wiedzy i kompetencji kulturowych odbiorców. Realizacja projektów, w oparciu o przedstawione wyżej założenia powinna wzmocnić status materialnego, oraz związanego z nim niematerialnego, dziedzictwa kulturowego regionu i kraju.

PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO 2019

- Wspieranie działań muzealnych.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów

PROGNOZOWANY BUDŻET PROGRAMU.

- kwota zarezerwowana na finansowanie zadań wieloletnich z roku 2018: 486 224,17 zł
- przewidywana kwota wydatków w etapie konkursowym: 5 013 775,83 zł
- kwota zarezerwowana dla zadań

rozpatrywanych w etapie odwoławczym:	825 000,00 zł
• ogółem:	6 325 000,00 zł

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliaми i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie z dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną.

PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO 2019

- Kultura ludowa i tradycyjna.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Narodowych Instytucji Kultury Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

PROGNOZOWANY BUDŻET PROGRAMU.

* kwota zarezerwowana na finansowanie zadań wieloletnich z lat 2017-2018	1 423 000,00 zł
* przewidywana kwota wydatków w etapie konkursowym:	5 077 000,00 zł
* kwota zarezerwowana dla zadań rozpatrywanych w etapie odwoławczym:	975 000,00 zł
* ogółem:	7 475 000,00 zł

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach, których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno

nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. W roku 2017 zakres programu pozostaje nadal rozszerzony o zadania, związane w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego

trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość, bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik in situ – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji. O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu funkcjonowania.

ŚRODKI FUNDUSZU KOŚCIELNEGO.

Fundusz, będący w dyspozycji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych) powstał w oparciu o art.9 ust. 1 Ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego i § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61. poz. 354). Stanowi formę rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane są wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Ze środków Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże, ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz, takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;

b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);

b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;

c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

➤ zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,

➤ stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust.. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Przeznaczenie udzielonego wsparcia:

Z budżetu Województwa Podkarpackiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na terenie województwa podkarpackiego, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, w szczególności na:

- prowadzenie prac konserwatorskich zabytkowego wyposażenia i wystroju zabytków nieruchomych posiadających najwyższą wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- podejmowanie prac konserwatorskich kolekcji stanowiących zbiory zabytkowych przedmiotów i dzieł zgromadzonych i uporządkowanych oraz opracowanych i udostępnianych publicznie,
- prace konserwatorskie dotyczące zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, w szczególności: wybitnych dzieł dawnej sztuki (np.: polichromie, rzeźby, malarstwo sztalugowe, ołtarze), rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcji stanowiących zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych; wytworów techniki charakterystycznych dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwój cywilizacyjny.
- podejmowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy substancji zabytku nieruchomego wraz z jego otoczeniem oraz w historycznych układach urbanistycznych, ruralistycznych i w historycznych zespołach budowlanych,
- przedsięwzięcia, które polegają na prowadzeniu prac konserwatorskich lub restauratorskich przy najwartościowszych i najcenniejszych z punktu widzenia wartości dziedzictwa kulturowego i wartości artystycznej, zabytkach nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, będących: układami urbani-

stycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi; dziełami architektury i budownictwa sakralnego; dziełami budownictwa obronnego; obiektami dawnego przemysłu; zabytkowymi cmentarzami; miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne.

W pierwszej kolejności wsparcie finansowe w postaci dotacji z budżetu województwa otrzymują prace konserwatorskiej, restauratorskie i budowlane unikatowych zabytków województwa podkarpackiego, tj. wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, uznanych za pomnik historii, włączonych do parku kulturowego oraz najcenniejszych obiektów w skali kraju i regionu spośród wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Uprawnieni beneficjenci środków:

O dotację może ubiegać się każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku, jeżeli posiadanie to oparte jest o tytuł prawny do zabytku wynikający z użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Pomocą finansową obejmowane są prace przy obiektach, które uznane zostały za zabytek i wpisane są do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program prac musi być uzgodnionych w WKZ i potwierdzony stosownym pozwoleniem konserwatorskim na wnioskowany zakres.

Szczegółowe kryteria oraz tryb weryfikacji i przyznawania pomocy finansowej, jak też jej realizacji określa stosowny regulamin przyjmowany w postaci Uchwały Sejmiku Województwa Podkarpackiego.

Cel przekazania środków:

W ramach mecenatu Samorząd Województwa Podkarpackiego udziela dotacji celowych w zakresie kultury i sztuki na następujące projekty:

- organizacja festiwali, konkursów, przeglądów, spotkań, plenerów, kursów, warsztatów, konferencji, seminariów, tournée zespołów artystycznych, wystaw artystycznych, historycznych, muzealnych i innych imprez mających

istotne znaczenie dla polskiej kultury i sztuki oraz ich zagranicznej promocji, w tym fundowanie nagród,

- upowszechnianie, promocja i popularyzacja dokonań z zakresu kultury i sztuki oraz twórczości i wykonawstwa artystycznego w kraju i za granicą,
- organizacja imprez przeznaczonych dla Polonii, emigracji i Polaków za granicą,
- edukacja kulturalna dzieci i młodzieży realizowana w różnych formach,
- wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego, twórczości ludowej oraz ochrona unikalnych i zanikających zawodów i umiejętności artystycznych i ich warsztatów,
- ochrona i propagowanie kultury mniejszości narodowych,
- wydawanie niskonakładowych książek, czasopism, periodyków ulotnych, nut, katalogów wystaw i zbiorów, opracowań naukowo-badawczych i krytycznych.

O dotacje w ramach mecenatu mogą występować:

- Organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873),
- Osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie okre-

ślonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta/Gminy.

7.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO NA LATA 2014-2020

Podstawowym celem **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020** jest zwiększenie konkurencyjności województwa

podkarpackiego oraz poprawa warunków życia jego mieszkańców poprzez wdrożenie zasad zrównoważonego rozwoju. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego jest komplementarny w stosunku do programów o charakterze centralnym.

W Regionalnym Programie Operacyjnym zagwarantowano działania mające na celu:

- * zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Pośród IX osi priorytetowych zawartych w Regionalnym Programie Operacyjnym ... na szczególną uwagę zasługuje **Oś Priorytetowa IV – Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego**.

Oś priorytetowa IV jest osią jednofunduszową, współfinansowaną z EFRR, obejmującą CT 5 *Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem* oraz CT 6 *Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami*. Połączenie w ramach tej osi zakresów interwencji związanych z ochroną środowiska (w tym środowiska kulturowego) z działaniami związanymi z adaptacją do zmian klimatu, zapewni spójność planowania i wdrażania projektów oraz zapewni elastyczność w realizacji powiązanych ze sobą działań.

Dzięki realizacji priorytetów inwestycyjnych z CT 5 i CT 6, możliwe będzie zmaksymalizowanie skuteczności realizacji celu nadrzędnego OP 4, którym jest *ochrona środowiska, zachowanie różnorodności biologicznej oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia atrakcyjności regionu*. Taka konstrukcja osi przyczyni się do lepszego, niż miałyby to miejsce w przypadku odrębnych osi, osiągnięcia założonego celu nadrzędnego.

Interwencja w ramach poszczególnych priorytetów inwestycyjnych osi priorytetowej IV przyczyniać się będzie do realizacji celu głównego Umowy Partnerstwa, tj. *zwiększenia konkurencyjności gospodarki* jak również jej celów szczegółowych tj.: *poprawa zdolności adaptacji do zmian klimatu oraz rozwój systemów zarządzania zagrożeniami* oraz *zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich zachowanie*.

W ramach IV osi priorytetowej przewiduje się następujący **priorytet inwestycyjny – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego (PI 6c)**

Cele szczegółowe priorytetu inwestycyjnego(PI6c) i oczekiwane rezultaty

Cel szczegółowy: Podniesiona atrakcyjność kulturalna regionu i zwiększona dostępność dóbr kultury

Zachowanie dziedzictwa kulturowego, tak jak ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego, to fundamenty dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Atrakcyjność kulturowa województwa podkarpackiego, oparta jest na wielonarodowym, wielowyznaniowym i wielokulturowym jego dziedzictwie obecnym w architekturze, zbiorach muzealnych, folklorze, organizowanych imprezach kulturalnych.

Do zasobów materialnego dziedzictwa kulturowego regionu należą między innymi: historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, architektura sakralna, rezydencjonalna, obronna, użyteczności publicznej, mieszkalna, budownictwo ludowe oraz przemysłowe, zabytkowe: założenia zieleni i cmentarze, a także mała architektura. Dlatego też wsparcie będzie kierowane na zachowanie dziedzictwa kulturowego województwa. Wymiernym efektem interwencji ma być, zatem wykreowanie wizerunku regionu dbającego o przeszłość przy jednoczesnym podnoszeniu atrakcyjności turystycznej województwa.

W ostatnich latach coraz większy nacisk kładzie się na rolę kultury w procesie jednoczenia obywateli, rozwijania umiejętności współpracy, kreatywności jednostek i wzmacniania więzi międzyludzkich. Dlatego, w kontekście zrównoważonego rozwoju społecznego, planowana interwencja przyczynić się ma do zapewnienia mieszkańcom regionu możliwie równych szans korzystania z dóbr kultury, a co za tym idzie do stopniowego eliminowania marginalizacji niektórych rejonów województwa w tym zakresie.

W związku z powyższym w ramach priorytetu inwestycyjnego 6c wsparcie ukierunkowane będzie zarówno na działania, które przyczynią się do polepszenia stanu obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych, jak i działania wpływające na rozwój zasobów kultury m.in. poprzez poprawę jakości funkcjonowania instytucji kultury. Przyczyni się to do podniesienia atrakcyjności kulturalno-turystycznej regionu i zwiększenia dostępu do dóbr kultury.

Opis typów i przykłady przedsięwzięć, które mają zostać objęte wsparciem, ich oczekiwany wkład w realizację celów szczegółowych, w stosownych przypadkach, wskazanie głównych grup docelowych, poszczególnych terytoriów docelowych i typów beneficjentów

Dziedzictwo kulturowe powinno być z jednej strony przedmiotem ochrony i opieki, z drugiej zaś potencjałem, który winien zostać wykorzystany dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć, ukierunkowanych na kompleksową ochronę i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego (m.in. poprzez zwiększenie funduszy na prace remontowo-konserwatorskie), w celu przywrócenia ich dawnej świetności, zabezpieczenie przed degradacją w przyszłości oraz udostępnienie, jako atrakcji kulturalnych regionu.

Oprócz bogatego materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego istotnym atutem województwa podkarpackiego jest działalność instytucjonalna w dziedzinie kultury. Życie kulturalne regionu skupione jest przede wszystkim w głównych ośrodkach miejskich, a więc w stolicy województwa i pozostałych miastach na prawach powiatu. Na terenie województwa podkarpackiego nie brakuje również obszarów, które ze względu na swoje peryferyjne położenie oraz niekorzystne warunki ekonomiczne mają utrudniony dostęp do oferty kulturalnej, a uczestnictwo ich mieszkańców w życiu kulturalnym i w przedsięwzięciach kultury wysokiej ma charakter incydentalny. Dlatego za istotną należy również uznać poprawę jakości funkcjonowania instytucji kultury, tak by miało to przełożenie we wzroście udziału mieszkańców regionu w życiu kulturalnym.

Wsparcie będzie się koncentrować na ochronie dziedzictwa kulturowego, w szczególności obiektów zabytkowych ważnych z punktu widzenia regionu wynikających ze strategii rozwoju, a także na rozwoju zasobów kultury. Przy czym, zgodnie z Umową Partnerstwa, wsparcie nie będzie kierowane na budowę od podstaw nowej infrastruktury kulturalnej. Możliwe będą natomiast inwestycje infrastrukturalne mające na celu niezbędne dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych, w tym edukacyjnych.

Podkreślić jednak należy, iż dofinansowanie z EFRR nie może zastępować finansowania z budżetu państwa przeznaczonego na ochronę dziedzictwa kulturowego. Dlatego projekty z zakresu kultury muszą spełniać wszystkie kryteria wynikające z Umowy Partnerstwa, w tym dotyczące analizy popytu, czy zapewnienia trwałości efektów.

W ramach PI 6c nie będą finansowane projekty dotyczące imprez o charakterze kulturalnym, takich jak wystawy, festiwale.

Tak jak to zostało określone w Umowie Partnerstwa w projektach realizowanych w ramach PI 6c musi zostać wykazana trwałość ich finansowania w okresie eksploatacyjnym.

Typy projektów:

- ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego ruchomych i nieruchomych poprzez dążenie do przywrócenia ich dawnej świetności, zabezpieczenie przed degradacją w przyszłości oraz udostępnienie jako atrakcji kulturalnych regionu,
- rozwój zasobów kultury poprzez inwestycje dotyczące infrastruktury służącej działalności kulturalnej i ochronie dziedzictwa kulturowego, umożliwiające podniesienie atrakcyjności kulturalnej regionu i zwiększenie dostępności dóbr kultury.

Maksymalna wartość pojedynczego projektu w obszarze kultury wynosi 5 mln EUR kosztów całkowitych.

Typy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera.

Grupy docelowe:

- osoby, instytucje i przedsiębiorstwa korzystające z rezultatów projektu.

Terytorialny obszar realizacji:

Projekty objęte priorytetem realizowane będą na terenie całego województwa. Planuje się również realizację projektów w ramach instrumentów wspierających rozwój terytorialny (ZIT).

Dodatkowo, planuje się przeprowadzenie dedykowanych konkursów dla obszarów funkcjonalnych 8 regionalnych biegunów wzrostu, tj. MOF Krosno, Dębica-Ropczyce, Przemyśl, Mielec, Tarnobrzeg, Jarosław-Przeworsk, Sanok-Lesko, Stalowa Wola.

Finansowanie krzyżowe:

Nie.

Kierunkowe zasady wyboru projektów

W ramach priorytetu przewiduje się następujące tryby wyboru projektów:

- tryb konkursowy,
- tryb pozakonkursowy – projekty realizowane w formule ZIT.

W ramach priorytetu inwestycyjnego przewiduje się możliwość zastosowania trybu pozakonkursowego dla projektów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju społeczno-gospodarczego ROF, a tym samym całego województwa, realizowanych w formule ZIT. Zastosowanie w/w trybu w odniesieniu do projektów ZIT wynika wprost z zapisów UP - projekty te są wskazane w Strategii ZIT przygotowywanej przez miasto i opiniowanej przez IZ. Zastosowanie formuły ZIT w ramach w/w PI pozwoli na dostosowanie interwencji do specyficznych potencjałów i deficytów ROF.

Wybór projektów do dofinansowania (realizowanych zarówno w trybie konkursowym, jak i pozakonkursowym w formule ZIT) odbywać się będzie w oparciu o kryteria wyboru przyjęte przez Komitet Monitorujący RPO WP 2014-2020, opracowane przy uwzględnieniu takich aspektów jak: obiektywność, precyzyjność, mierzalność, spójność, rozłączność. Kryteria wyboru będą służyły zapewnieniu efektywnej i prawidłowej realizacji priorytetu inwestycyjnego.

Wspierane w ramach ZIT działania w ramach w/w PI mają charakter komplementarny w stosunku do projektów realizowanych z poziomu krajowego, kompleksowo wpływające na rozwój ROF.

Zgodnie z Umową Partnerstwa projekty w zakresie kultury muszą przyczyniać się do osiągnięcia wymiernych i trwałych korzyści społeczno-gospodarczych m.in. poprzez zwiększenie potencjału turystycznego.

Przy wyborze projektów do dofinansowania obok elementów takich jak analiza ekonomiczna, analiza finansowa czy analiza ryzyka, odzwierciedlenie w kryteriach wyboru projektów znajdą następujące aspekty: analiza popytu, realizacja priorytetów rozwoju kultury, zapewnienie trwałości efektów, w tym generowane efekty mnożnikowe, tworzenie nowych miejsc pracy.

Z uwagi na horyzontalny wymiar polityk zrównoważonego rozwoju, równości szans i zapobiegania dyskryminacji oraz promowania równouprawnienia kobiet i mężczyzn, będą one przestrzegane na każdym etapie realizacji Programu.

Na etapie wyboru projektów mogą zostać zastosowane dodatkowe kryteria wyboru premiujące projekty, w których poprzez zaplanowane działania wspierana będą ww. polityki horyzontalne.

7.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI

Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

Cele i obszary wsparcia

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program przyczyni się do osiągnięcia tego celu poprzez wsparcie nakierowane na projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe stanowią czynnik rozwoju miast i regionów, przyczyniając się do wzrostu ich atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej. Aż 70% światowej turystyki stanowi turystyka kulturowa, inwestycje w kulturę stymulują również rozwój sektora usług (w tym przemysłów kultury i kreatywnych) i nowych miejsc pracy. Polska kultura przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku kraju w Europie i na świecie stając się rozpoznawalną marką. Jednocześnie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy międzynarodowej i tworzenie wspólnej europejskiej tożsamości. Ze względu na swój potencjał dziedzictwo kulturowe powinno być przedmiotem ochrony i finansowego wsparcia.

W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

5% alokacji zostanie przeznaczone na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Nabór wniosków.

Przewiduje się jeden nabór wniosków w ramach programu. W przypadku niewykorzystania wszystkich środków w ramach pierwszego naboru, operator uruchomi drugi nabór wniosków.

Uprawnieni beneficjenci

- państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wartość i poziom dofinansowania projektu

Minimalna wartość dofinansowania projektu wynosić będzie 1 000 000 euro (maksymalna nie została określona).

Poziom dofinansowania projektu wynosi do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych.

Partnerstwo na poziomie projektu z instytucjami z państw-darczyńców

Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

FUNDUSZ WSPÓŁPRACY DWUSTRONNEJ EOG

Operator Programu rezerwuje część kwoty z budżetu Programu (w wysokości 1,5% całkowitych kosztów kwalifikowanych Programu) na potrzeby Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie Programu podczas jego wdrażania. W ramach całkowitego budżetu Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- ok. 83% będzie przeznaczony na poszukiwanie partnerów projektów z krajów Państw – Darczyńców przed lub w trakcie przygotowania wniosku aplikacyjnego dla projektu, rozwój takich partnerstw oraz przygotowywanie wniosków aplikacyjnych dla projektów partnerskich z Darczyńcami (wskaźnik „a”);
- ok. 17% będzie przeznaczony na tworzenie sieci, wymianę, dzielenie się i przekazywanie wiedzy, technologii, doświadczeń i najlepszych praktyk między Beneficjentami a podmiotami w Państwach-Darczyńcach (wskaźnik „b”).
- Ok. 40 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej zostanie przeznaczony na realizację działań podejmowanych przez Operatora Programu, mających na celu osiągnięcie obydwu wskaźników („a” i „b”).
- Pozostała część środków w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej, tj. ok. 126 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej, będzie przeznaczona wyłącznie dla wnioskodawców, którzy otrzymają dofinansowanie w ramach Programu, na zasadzie refundacji wydatków poniesionych zarówno przez wnioskodawcę oraz partnerów w celu nawiązania partnerstw dla realizacji projektu (wskaźnik „a”).

Jeśli wnioskodawca wnieskuje o środki z Funduszu Współpracy Dwustronnej, jest zobowiązany do wypełnienia ostatniej części wniosku aplikacyjnego dotyczącej

zwrotu wydatków poniesionych przez wnioskodawcę i partnera/ów na nawiązanie partnerstwa (wnioskodawcy będą przedstawiać we wniosku aplikacyjnym przedkładanym do Operatora Programu finansowe zestawienie należycie udokumentowanych wydatków, które zgodne są z zasadami Funduszu).

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej wnioskodawcy mogą ubiegać się o refundację 90% kwalifikowanych kosztów. Pozostała kwota będzie musiała zostać zapewniona przez wnioskodawcę. Wysokość refundacji będzie uzależniona od ilości dostępnych środków, nie powinna jednak przekroczyć 6 300 EUR.

W przypadku jeśli wnioskodawca jest instytucją prowadzoną i finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wnioskowana kwota może wynosić 100%. Wkład własny finansowy w ramach FWD może zostać zapewniony także przez partnera/ów.

Następujące kategorie wydatków są kwalifikowane w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- opłaty i koszty podróży za udział w konferencjach, seminariach, kursach, spotkaniach i warsztatach;
- koszty podróży w ramach wizyt studyjnych (zawierające diety);
- koszty podróży i wynagrodzenia za wizyty ekspertów;
- koszty konferencji, seminariów, kursów, spotkań i warsztatów;
- działania informacyjno-promocyjne;
- opłaty za doradztwo zewnętrzne;
- zakup danych niezbędnych do przygotowania wniosku.

Wydatki ponoszone z tego Funduszu będą kwalifikowane od 9 maja 2012 r. do dnia złożenia dokumentacji aplikacyjnej u Operatora Programu.

Kryteria wyboru projektów

Ocena projektów jest dwuetapowa i składa się z oceny formalnej i merytorycznej. Wyłącznie projekty, które spełnią wszystkie kryteria formalne będą podlegały ocenie merytorycznej.

Ocena formalna jest dokonywana przez ekspertów polskich. W trakcie oceny formalnej jest przewidziany tryb uzupełnień trwający 3 dni robocze. Wykaz błędów podlegających uzupełnieniom znajduje się w Karcie oceny formalnej oraz Podręczniku Wnioskodawcy, które stanowią załącznik do ogłoszenia.

Ocena merytoryczna dokonywana jest przez ekspertów polskich i norweskich. Każdy wniosek oceniany jest przez dwóch ekspertów, a ostateczna punktacja wniosku jest średnią punktów przyznanych przez obu ekspertów.

Ostatecznej rekomendacji projektów do dofinansowania dokonuje Zespół ds. Wyboru Projektów. Decyzje o dofinansowaniu projektów podpisuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

System dofinansowania

Łączne dofinansowanie przekazane beneficjentowi w formie zaliczek nie może przekroczyć 80% przyznanej kwoty grantu. Każda kolejna transza zostanie wypłacona pod warunkiem stwierdzenia przez Operatora prawidłowego wydatkowania zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym co najmniej 70% kwoty przekazanych wcześniej transz.

Termin, miejsce i sposób składania wniosków o dofinansowanie projektów

Nabór projektów odbywa się w określonym przez instytucję obsługującą program czasie. Termin końcowy odnosi się zarówno do dokumentacji aplikacyjnej składanej w wersji papierowej jak i elektronicznej składanej poprzez generator wniosków w systemie EBOI. Wniosek składa się z dwóch wersji językowych: polskiej i angielskiej. Wniosek musi zostać obowiązkowo złożony poprzez generator wniosków znajdujący się na stronie www.eog.mkidn.gov.pl

Następnie, wydrukowane 2 oryginały wniosku wraz z 2 egzemplarzami załączników (wszystkie dokumenty muszą być podpisane i parafowane na każdej stronie oraz poświadczone za zgodność z oryginałem – jeśli dot.) oraz skanami wszystkich dokumentów na płycie CD/DVD muszą być dostarczone w kopercie lub paczce,

drogą pocztową, przesyłką kurierską (w tych przypadkach decyduje data stempla pocztowego) lub osobiście do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Uwaga!!! *Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.*

**Wykaz zabytków architektury i budownictwa na terenie gminy Nisko,
figurujących w gminnej ewidencji zabytków (stan na dzień : 19 - 06 – 2019 r.)**

NISKO

1. Dom, ul. B. Głowackiego 8, drewniany, lata 20-te XX w.
2. Dom, ul. B. Głowackiego 24, drewniany, początek XIX w.
3. Leśniczówka, ul. B. Głowackiego 110, murowany, początek XX w.
4. Cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1915 r.
5. Dworzec kolejowy, ul. Dworcowa 1, murowany, 2 połowa XIX w.
6. Dom, ul. J. Kilińskiego 13, drewniany, lata 30-te XX w.
7. Dom, ul. J. Kilińskiego 15, drewniany, lata 30 – te XX w.
8. Dom, ul. Kolejowa 10, drewniany, ok. 1910 r.
9. Oficyna pałacowa, ul. T. Kościuszki 1, murowany, ok. połowy XIX w.
10. Dom, ul. T. Kościuszki 2, murowany XIX/XX w.
11. Budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, obecnie NCK,
ul. Kościuszki 9, murowany z 1904 r.
12. Dom, ul. T. Kościuszki 11, murowany z początku XX w.
13. Dom, ul. T. Kościuszki 13, murowany l. 20-te XX w.
14. Dom, ul. E. Kwiatkowskiego 1, murowany, koniec XIX w.
15. Dom, ul. 3-go Maja 2, murowany z początku XX w.
17. Bank Pekao SA, ul. A. Mickiewicza 2, murowany XIX/XX w.
18. Kościół parafialny p.w. Św. Józefa, ul. Mickiewicza 3,
murowany z 1896 r.
19. Plebania, ul. Mickiewicza 3, murowana, koniec XIX w.
20. Dom, ul. Mickiewicza 4, murowany XIX/XX w.
21. Poczta, ul. Mickiewicza 6, murowana koniec XIX w.
22. Dom, ul. I. Paderewskiego 1, murowany XIX/XX w.

23. Dom, ul. I. Paderewskiego 5, murowany XIX/XX w.
24. Dom, ul. I. Paderewskiego 13, murowany, początek XX w.
25. Dom, ul. PCK 14, murowany, lata 20-te XX w.
26. Kapliczka, ul. Rzeszowska, murowana XIX w.
27. Kapliczka, ul. Rzeszowska, murowana, koniec XIX w.
28. Dom, ul. Sandomierska 3, drewniany, lata 20-te XX w.
29. Dom, ul. Sandomierska 11, murowany, początek XX w.
30. Park miejski, ul. Sandomierska , XIX w.
31. Stolarska, ul. Sandomierska 8., murowana, początek XIX w.
33. Browar, ul. Sandomierska, murowany, początek XX w.
32. Cegielnia, ul. Sandomierska, murowana z 1906 r.
33. Dom, ul. Sandomierska 23, murowany XIX/XX w.
34. Dom, ul. Sandomierska 25, drewniany XIX/XX w.
35. Dom, ul. Sandomierska 47, murowany XIX/XX w.
36. Figura Serca Pana Jezusa, ul. Sandomierska, z 1907 r.
37. Budynek Liceum Ogólnokształcącego, Plac Wolności 3,
murowany z 1 ćw. XX w.
38. Dom, Plac Wolności 7, murowany z początku XX w.
39. Dom, Plac Wolności 8, murowany z początku XX w.
40. Dom, Plac Wolności 10, murowany XIX/XX w.
41. Dom, Plac Wolności 13, murowany z k. XIX w.
42. Budynek Starostwa, obecnie Urząd Miasta i Gminy,
Plac Wolności 14, murowany z k. XIX w.
43. Areszt Śledczy, Plac Wolności 15, murowany z k. XIX w.
44. Dom, obecnie Bank Spółdzielczy, ul. Wolności 1,
murowany z k. XIX w.
45. Dom, ul. Wolności 7, murowany z końca XIX w.
46. Dom, ul. Wolności 8, murowany z końca XIX w.
47. Dom, ul. Wolności 9, murowany XIX/XX w.
48. Dom, ul. Wolności 11, murowany XIX/XX w.

- 49. Dom, ul. Wolności 17, murowany z początku XX w.
- 50. Dom, ul. Wolności 26, murowany z początku XX w.
- 51. Dom, ul. Wolności 33, murowany z początku XX w.
- 52. Dom, ul. Wolności 37, drewniany z początku XIX w.
- 53. Dom, ul. Wolności 47, drewniany z początku XX w.
- 54. Dom, ul. Wolności 56, drewniany XIX/XX w.
- 55. Dom, ul. Wolności 60, drewniany z k. XIX w.
- 56. Kapliczka, ul. Wolności, koniec XIX w.

NISKO – MALCE

- 57. Rządcówka, ul. Sopocka, murowana z początku XIX w.
- 58. Figura Św. Rodziny, ul. Sopocka, murowana z 1897 r.
- 59. Stodoła, ul. Sopocka, murowana/drewniana, XIX/XX w.
- 60. Spichlerz, ul. Sopocka, murowana z początku XX w.
- 61. Kaplica przy kościele parafialnym p.w. MB Królowej Polski,
ul. Sopocka, murowana z 1910 r.
- 62. Szkoła Podstawowa, ul. Sandomierska 110, drewniana
z początku XX w.

NISKO – PODWOLINA

- 63. Kaplica przydrożna, ul. H. Dąbrowskiego, murowana, koniec XIX w.

NISKO – WARCHOŁY

- 64. Kaplica grobowa rodziny Ressequier, ul. Rzeszowska, murowana
z 2 połowy XIX w.
- 65. Leśniczówka, ul. Rzeszowska 12, murowana z końca XIX w.

NOWOSIELEC

66. Kaplica dworska, ob. kościół parafialny MB Królowej Polski,
drewniany z początku XX w.
67. Kaplica przydrożna, murowana z 1 połowy XIX w.

RACŁAWICE

68. Cmentarz przykościelny, ul. Rudnicka, po 1326 r.
69. Dzwonnica przy kościele parafialnym, ul. Rudnicka 83,
murowana z 1920 r.
70. Plebania, ul. Rudnicka 83, murowana XVIII/XIX w.
71. Park podworski, ul. Zielona 18, XIX w.

WOLINA

72. Kapliczka, murowana z początku XX w.

ZARZECZE

73. Kościół parafialny p.w. MB Śnieżnej, ul. Mickiewicza,
drewniany z 1720 r.
74. Kapliczka cmentarna, ul. Krzeszowska, drewniana,
ok. połowy XIX w.
75. Cmentarz parafialny (najstarsza część), ul. Krzeszowska, XIX w.
76. Dwór, ul. Starowiejska 49, murowany z 2 połowy XIX w.
77. Park podworski, ul. Starowiejska 49, XIX w.

ZARZECZE – PODBOREK

78. Cmentarz z I wojny światowej, 1915 r.

Zał. Nr 2.

Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze gminy Nisko, województwo Podkarpackie (stan na dzień : 19 - 06 – 2019 r.).

Lp.	Miejscowość Nr stanowiska	Charakter Stanowiska	Chronologia	Obszar AZP
1.	Nisko - Malce 1	śląd osadnictwa	pradzieje	92-77
2.	Nisko - Malce 9	śląd osadnictwa	pradzieje	92-77
3.	Nisko - Malce 10	śląd osadnictwa	pradzieje	92-77
4.	Nisko - Malce 6	cmentarzysko	kultura łużycka	92-77
5.	Nisko - Malce 2	śląd osadnictwa	pradzieje	92-77
6.	Nisko - Malce 3	punkt osadniczy	kultura łużycka	92-77
7.	Nisko – Malce 7	punkt osadniczy	kultura łużycka	92-77
8.	Nisko - Malce 5	śląd osadnictwa	pradzieje/wczesne średniowiecze	92-77
9.	Nisko – Malce 4	śląd osadnictwa	epoka brązu	92-77
10.	Nisko - Malce 11	śląd osadnictwa	pradzieje	92-77
11.	Nisko – Malce 8	śląd osadnictwa	wielokulturowe	92-77
12.	Nisko – Malce 12	śląd osadnictwa	wielokulturowe	92-77
13.	Nisko 1	osada	wczesne średniowiecze	93-77
14.	Nisko 3	śląd osadnictwa	kultura łużycka/ wczesne średniowiecze	93-77
15.	Nisko 4	śląd osadnictwa	neolit	93-77
16.	Nisko 5	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-77
17.	Nisko 6	śląd osadnictwa	paleolit schyłkowy	93-77
18.	Nisko 7	skarb	kultura przeworska	93-77
19.	Nisko 8	śląd osadnictwa	epoka kamienia	93-77
20.	Nisko 9	śląd osadnictwa	epoka kamienia	93-77
21.	Nisko 10	śląd osadnictwa	pradzieje	93-77
22.	Nisko - Moskale 1	śląd osadnictwa	pradzieje	93-77
23.	Nisko- Warchoły 1	osada	neolit/wczesne średniowiecze	93-77

24.	Nisko – Warchoły 2	śląd osadnictwa	pradzieje	93-77
25.	Nisko – Warchoły 3	śląd osadnictwa	neolit	93-77
26.	Nisko – Warchoły 5	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-77
27.	Nisko – Warchoły 6	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-77
28.	Nisko 11	śląd osadnictwa	kultura ceramiki sznurowej	93-77
29.	Nisko 12	śląd osadnictwa	neolit	93-77
30.	Nisko 13	śląd osadnictwa	neolit	93-77
31.	Nisko – Moskale 2	śląd osadniczy	kultura łużycka	93-77
32.	Nisko – Moskale 3	śląd osadnictwa	kultura trzciniecka	93-77
33.	Nisko 14	śląd osadnictwa	pradzieje	93-77
34.	Nisko 15	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	93-77
35.	Nisko – Moskale 4	obozowisko	epoka kamienia	93-77
36.	Nisko – Warchoły 7	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-77
37.	Nisko – Barce 1	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-77
38.	Nisko – Barce 2	śląd osadnictwa	pradzieje	93-77
39.	Nisko – Barce 3	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-77
40.	Nisko 17	śląd osadnictwa	neolit	93-77
41.	Zarzecze 1	cmentarzysko	kultura łużycka	93-77
42.	Zarzecze 2	wał obronny	XVI- XVIII w.	93-78
43.	Zarzecze 3	cmentarzysko	pradzieje	93-78
44.	Zarzecze 4	śląd osadnictwa	kultura przeworska	93-78
45.	Zarzecze 5	skarb	kultura przeworska	93-78
46.	Raławice 1	cmentarzysko	kultura pomorska	93-78
47.	Raławice 2	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
48.	Raławice 3	cmentarzysko	pradzieje	93-78
49.	Nisko 2	śląd osadnictwa/osada	kultura przeworska, łużycka, wcz. średn.	93-78
50.	Zarzecze 6	śląd osadnictwa	neolit	93-78
51.	Zarzecze 7	śląd osadnictwa	pradzieje, kult. łużycka, wcz. średn.	93-78
52.	Zarzecze 8	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych	93-78

53.	Zarzecze 9	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
54.	Zarzecze 10	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	93-78
55.	Zarzecze 11	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
56.	Zarzecze 12	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
57.	Zarzecze 13	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
58.	Zarzecze 14	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu	93-78
59.	Zarzecze 15	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	93-78
60.	Zarzecze 16	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych/ łużycka	93-78
61.	Zarzecze 17	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych	93-78
62.	Zarzecze 18	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych/ łużycka	93-78
63.	Raławice 4	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
64.	Raławice 5	śląd osadnictwa	pradzieje/kultura trzciniecka	93-78
65.	Raławice 6	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	93-78
66.	Raławice 7	śląd osadnictwa	pradzieje /neolit/kultura łużycka	93-78
67.	Raławice 8	śląd osadnictwa	kultura łużycka/średniowiecze	93-78
68.	Raławice 9	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych	93-78
69.	Raławice 10	osada	pradzieje	93-78
70.	Nisko -Podwolina 1	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
71.	Nisko -Podwolina 2	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
72.	Zarzecze 19	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
73.	Zarzecze 20	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych/ łużycka	93-78
74.	Zarzecze 21	osada	kultura łużycka	93-78
75.	Zarzecze 22	osada	pradzieje	93-78
76.	Zarzecze 23	śląd osadnictwa	kultura pucharów lejkowatych / łużycka	93-78
77.	Zarzecze 24	osada	pradzieje	93-78
78.	Zarzecze 25	obozowisko	pradzieje	93-78
79.	Zarzecze 26	śląd osadnictwa	pradzieje/kultura łużycka	93-78
80.	Zarzecze 27	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu	93-78

81.	Nowa Wieś 1	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
82.	Nowa Wieś 2	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
83.	Nowa Wieś 3	śląd osadnictwa	pradzieje	93-78
84.	Nowa Wieś 4	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	93-78
85.	Nowa Wieś 5	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu/ kultura łużycka	93-78
86.	Nowa Wieś 6	śląd osadnictwa	pradzieje/ średniowiecze	93-78
87.	Nowa Wieś 7	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
88.	Nowa Wieś 8	osada	kultura łużycka	93-78
89.	Nowa Wieś 9	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	93-78
90.	Nowa Wieś 10	śląd osadnictwa	średniowiecze	93-78
91.	Nowa Wieś 11	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
92.	Wolina 1	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
93.	Nisko- Podwolina 5	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
94.	Nisko - Podwolina 6	śląd osadnictwa	pradzieje/kultura łużycka	93-78
95.	Nisko - Podwolina 3	śląd osadnictwa	kultura łużycka	93-78
96.	Nisko - Podwolina 4	śląd osadnictwa	mezolit	93-78
97.	Nowosielec 1	śląd osadnictwa	kultura łużycka	94-77
98.	Nowosielec 2	cmentarzysko	pradzieje	94-77
99.	Nowosielec 4	śląd osadnictwa	pradzieje	94-77
100.	Kończyce 1	śląd osadnictwa	pradzieje	95-77
101.	Kończyce 2	śląd osadnictwa	pradzieje	95-77

Załącznik 3

**Spis stanowisk archeologicznych na terenie gminy Nisko, objętych rejestrem
zabytków i gminną ewidencją zabytków w układzie chronologicznym
(stan na dzień : 19 - 06 – 2019 r.)**

1. Nisko st. 1(1), WŚ, KP, KCS nr rej. 466/A z 14. 07. 1969 r.
2. Nisko st. 2(22) N, KŁ, KP, WŚ
3. Nisko - Malce st. 3 (6), KŁ
4. Nisko - Malce st. 4 (9), ChV, EB, KŁ
5. Nisko - Malce st. 7 (7), KŁ
6. Nisko - Malce st. 8 (17), N, KP, KŁ
7. Nisko-Malce st. 12 (18) EB, KŁ, WŚ
8. Nisko -Warchoły st. 3 (13), N, KŁ nr rej. 541/A z 21. 12. 1969 r.
9. Zarzecze st. 1 (11), KŁ nr rej. 521/A z 22. 12. 1969 r.
10. Zarzecze st. 30 (26) EB, WŚ
11. Zarzecze st. 31 (27), WŚ
12. Zarzecze – Szoje st. 24 (50), KŁ

Legenda:

- N - neolit
- KP – kultura przeworska
- KCS – kultura ceramiki sznurowej
- KŁ – kultura łużycka
- EB – epoka brązu
- ChV – kultura Chłopice – Wesele
- W - wczesne średniowiecze

Rzeka San w okolicach Niska